V

Popis a dějiny

obce a hradu

KŘIVOKLÁTU.

1895.

Nákladem knihkupectví K. J. Nitsche v Křivoklátě.
Tiskem Jos. Novotného v Rakovníku.

Popis a dějiny

obce a hradu

KŘIVOKLÁTU.

1895.

Nákladem knihkupectví K. J. Nitsche v Křivoklátě.

I.

Obec Křivoklát.

Asi 9 hodin západně od Prahy na 31° 32' východní délky a 50° 2' severní šířky leží Křivoklát, přední místo okresu, tvořící zároveň s Budami, hradem, Amalínem a Častonicemi jednu politickou obec s 902 obyvately ve 117 domech (r. 1890.).

Původně byl zde asi jen lovecký hrádek mezi samými lesy. Lidem, kteří ze vzdálenějších osad do hradu docházeli za účelem různých služeb bylo zajisté později dovoleno postaviti si v podhradí malé chaty — boudy, z čehož povstalo jako u jiných hradů nynější »Budy«. Tak měli občané budští již od r. 1556. povinnosť všecko víno do zámku přivezené uložiti do sklepů, chléb a jiné pečivo z Lánů přinášeti a různé posílky darmo obstarávati.

Budy vlekou se těsným údolím obapol Rakovnického potoka, který se tří stran oblévá vrch, na němž vypíná se památný **Křivoklát.** Až k samému potoku sklánějí se západně ve dvou obloucích stráně vrchů bukovských a východně stráně amalínské se Sokolím, svírajíce v některé části údolí tak, že je vedle potoka sotva místa pro silnici. Poněkud otevřenějším stává se údolí před ústím potoka do Berounky.

Východně od hradu rozkládá se malebně dílem na táhlém vrchu, dílem na rovině po obou stranách okresní silnice **Amalín.** Počátkem tohoto století stály zde vedle starého kostela pouze čtyři domky a přádelna, a říkáno tu »Čamrdoves«. Od r. 1818. domů přibývalo, jelikož bylo ku dvoru dělníků třeba. A tu povstalá zde osada s ostatní částí nazvána r. 1820. ku poctě kněžny Amalie z Fürstenberka Amalínem. Zde nachází se na malých zbytcích starého památného kostelíka nově v slohu gotickém vystavený krásný

*

farní chrám sv. Petra dle návrhu proslulého architekta Mokra, který z vážnosti ku starým památkám přičinil se, aby zůstal presbytář starého chrámu neporušeným.

Starý tento kostelík býval do r. 1834. hřbitovním filialním chrámem zbečenským. Roku 1856. stala se zámecká kaple chrámem farním a kaplanství r. 1680. založené povýšeno na faru.

Z dřívějších dob tedy pochází obyčej, že slaví se na Křivoklátě Boží Tělo v neděli, jelikož kaplan zámecký o slavnosti této na čtvrtek připadající přisluhoval při průvodu ve Zbečně, a farář zbečenský tu neděli na to vedl průvod na Křivoklátě.

Jako stavba sama tak i vnitřní úpravu chrámu sv. Petra jest slohu gotického — jednoduchá a přece velmi důstojná. Nad portálem, vkusnou kamenickou prací zdobeným, zapuštěn jest tesaný v kameně znak knížete z Fürstenberka, nad ním stojí socha sv. Petra: po stranách zasazeny jsou jiné dva znaky knížecí rodiny. Na hlavním oltáři představuje akademickým sochařem Leimerem z Vídně dovedně řezané sousoší odevzdání klíčů sv. Petru. Ozdobou skoro bohatší vedlejší oltář pracoval sochař Pauer v Praze a obraz Madonny v něm malován Sequensem.

Stavba a vnitřní úprava chrámu, kolem kterého nyní upraven slušný park, vyžadovala nákladu asi 60.000 zl., kteréž po větším díle uhradil J. J. kníže Max Egon z Fürstenberka, a co patron toho chrámu kryje veškerá vydání na vydržování jeho sám.

Do r. 1849. byl ve hradě úřad patrimonialní. Když pak téhož roku byly zřízeny c. k. okresní úřady, tu byl zde prvým okresním jmenován František Turinský, známý český lyrický básník, který r. 1852. v pražské nemocnici zemřel.

Okresní soud a berní úřad potrvaly ve hradě do roku 1881. Následkem soustředění úřadů knížecích na Křivoklátě nebylo ve hradu pro úřadovny knížecí dosti místa a proto postoupena pro c. k. okresní soud a berní úřad nynější budova v Amalíně.

Do r. 1881. byl zde knížecí lesní úřad, při němž zřízena byla r. 1838. lesnická škola, která však v pozdějších letech zanikla.

V Amalíně nachází se také fara, více domů pro knížecí úředníky, několik úpravných domků Pražanův a občanův a dvůr knížecí, který Prokopu z Habřiny na blízku hradu již r. 1499. vystavěti povolil král Vladislav II.

Roku 1871. založena byla zde okresní nemocnice. Ve 3 síních je 14 postelí. Roční vydání činí kolem 2000 zl. a uhrazuje se denním platem za osobu 59 kr. Blíže nemocnice bydlí lékař a má vlastní lékárnu. Za nemocnicí jest pěkný hřbitov, zdobený četnými a dosti slušnými náhrobky.

Ku vzdělání mládeže jest na Křivoklátě škola čtyřtřídní s jednou pobočkou. Nová budova školní byla postavena r. 1891.

Není pochyby, že již asi v XVI. století stávalo zde školy, neboť pánové v držení hradu byli zajisté toho dbalými, aby alespoň mládeži tehdejších úředníků dostalo se potřebného literního vzdělání.

Prvá zmínka o škole činí se však teprvé r. 1756. ve farním archivu zbečenském, kde dočítáme se, že byla na Křivoklátě filialní škola jednotřídní, do které patřilo 105 dítek. Jelikož žactva přibývalo, zřízena byla již roku 1785. druhá a teprvé skoro po stu letech r. 1876. třetí, r. 1881. čtvrtá třída, a r. 1892. povolena pobočka.

Kdo byl prvým z učitelů na Křivoklátě, nelze udati. Teprvé r. 1774. ustanoven byl mistr Augustin z Vlašími a po něm Benda z Doubravic.

Na Křivoklátě jest c. k. okresní soud, berní úřad, okresní zastupitelstvo, notářství, advokatura, poštovní a telegrafní úřad, komisařství c. k. finanční stráže, okresní hospodářská záložna a několik podporovacích a vzdělávacích spolků.

Veškery knížecí úřady soustředěny jsou ve hradu; mimo to jsou zde byty úřednické a pivovar již koncem XV. století zde umístěný. Bylyť za Ferdinanda I. konírny pod bytem purkrabí křivoklátského proměněny ve spilky a pivovar rozšířen. Za Matyáše bylo pak Novo-strašeckým pro hnutí pikardské zapovězeno piva vařiti a nařízeno, bráti je buď z Křivoklátu nebo z Krušovic. — Várka je na 60 hl a ročně vaří se 14.000 hl piva.

Obyvatelstvo křivoklátské pozůstává z úředníkův, obchodníkův, z dovedných řemeslníkův a dělníkův.

Řemeslníci věnují se poněkud také hospodářství, majíce polnosti, ku dvoru křivoklátskému náležející, pronajaty. Budovy jsou většinou přízemní, úpravné, některé pak jednopatrové. Ač není domu bez zahrádky, nepěstuje se zde mnoho ušlechtilejších druhů stromů ovocných; nejlépe daří se zde švestkám. Za to lesní stromoví a křoviny tu- i cizozemské zdobí zde každé místečko. Jarního času podobá se údolí s okolím zahradě, jejíž stráně porostlé stromy

a křovinami, vůni dýšicími, mile oku lahodí. Není divu, že zpěvné ptactvo nalézá tu milého útulku, oživujíc krajinu jako za dob Blančiných, odkud zachoval se i název pěšiny »slavíčí« pod pomníkem. Na svahu Sokolí k potoku po levém břehu proti hradu stojí 14 m vysoký, pěkný pískovcový pomník s mramorovým poprsím knížete Karla Egona z Fürstenberka od sochaře Maxe. Postaven byl od úředníků knížecích roku 1858. Od pomníku vedeny jsou široké a pohodlné tak zvané »nové cesty« podél celé stráně až nad ústí potoka, kde u »Hříbku« objeví se nám lepý obrázek Roztok a velikého oblouku poříčí Berounky.

Celé hornaté okolí rozkládá se v útvaru silurském, tu a tam porfyrem proraženým, poskytujíc málo a hubené půdy ječné a žitné však jen po návrších; ale v údolích daří se pšenice i průmyslové rostliny. Polnosti ode dvora knížecího jsou pronajaty a ve vlastní správě zůstává něco luk.

Z výše uvedených příčin nelze zde příliš hleděti chovu dobytka. Včelařství nevalně se daří.

Křivoklát jest středem okresních silnic, z něhož co paprsky různými směry do okresu se rozbíhají.

Územím zdejším vede státní dráha Rakovnicko-protivínská. Stanice »Křivoklát« jest v Roztokách a zde pouze zastávka u hradu Křivoklátu. Od Městečka vyjíždí se tunelem 145 m dlouhým pod Hřebínkem v oblouku ku zastávce a odtud zase tunelem 250 m dlouhým pod vrchem bukovským v oblouku na železniční most, 150 m dlouhý a 5 m široký, na 3 pilířích spočívající, jehož stavba vyžadovala nákladu 240.000 zl.

Povodní roku 1872. dne 25. máje mnoho budov porouchaných a na polo sesutých bylo slušně opraveno. Komunikace velice zlepšena stavbou nákladných mostů na místě dřevěných a vodou stržených, čímž místo jen získalo.

Pod hřbitovem na levém břehu řeky Berounky je rybárna »Děče«, kde je přívoz.

Stráně Amalína a vrchu sv. Eustacha (415 m) sklánějí se zde k levému břehu řeky. I zde jsou zařízeny pěkné procházky v tak zvaném »zámeckém vrchu«. Z Amalína po silnici dojdeme kolem kapličky sv. Eustacha k myslivně na »Píska«.

Pro polohu romantickou a zdravé podnebí je Křivoklát místem výletníky hledaným.

Místní obec »Častonice«.

Asi půl hodiny jihovýchodně od Amalína rozložena jest pod vrchem Babou na levém břehu Berounky útulná vesnička **Častonice.** V 17 domech obývá 129 obyvatelů (r. 1890.), kteří zanášejí se dílem polní, dílem lesní prací. Několik rolníků pokročilejších hledí si bedlivě hospodářství, chovu dobytka a včelařství.

Druhdy bývala tu malá tvrz, na níž seděl roku 1420. pán z Jarošů, jemuž uloženo bylo chrániti brodu přes řeku Berounku u tak zvané »špičaté skály«, kudy vedla cesta na Točník a Žebrák.

Od r. 1556. bylo manství v držení paní Markety Hauguitzové z Biskupic. Toho času bylo povinností, že majitel provázeti musil krále do lesů na lov, kdykoli byl k tomu vyzván.

V 17. a 18. století bydlel zde křivoklátský vrchní lesmistr a ten odváděl z pozemků ku kostelu zbečenskému ročně 17 $^1/_2$ kr. (železná kráva).

V dobách těch zabývali se také obyvatelé zdejší plavením vorů, neboť podlé archivu rod. knížat z Fürstenberka odvezli r. 1740. Častoničtí 121 vorů do Prahy.

Když pak r. 1781. císař Josef II. zrušil tělesné poddanství, byl větší díl pozemků ponechán u statku, který prodán Janu Vydrovi, jehož potomci jsou až podnes v držení statku toho. Menší části prodány několika jiným poddaným, kteří si vystavili hned chaloupky a usadili se zde trvale.

Před nedávnem odkryto zde bylo pohřebiště, bohužel již dávno rozkopané a rozmetené.

II.

Hrad Křivoklát.

Od Amalína směrem západním vybíhá až k potoku skalnatý hřeben, na jehož konci založen byl hrad Křivoklát. Hřeben ten nejspíše byl od kapličky až ku hradbám prokopán a tak zdá se, že hrad stojí na osamoceném, 292 m vysokém vrchu, kolem něhož vine se Rakovnický potok. Hrad postaven je v trojhranu, jehož každý roh ozdoben a opevněn je silnou věží. Malebnosti veliké dodává této památné budově na východní straně okrouhlá věž a skoro po celé té straně ji objímající dvojnásobné cimbuří. Na severu viděti jest věž Huderku, jížně proti ní zbytky Lidomorny a dále věž zámeckou.

Ubíráme-li se ku hlavní bráně, přijdeme k nově upravené menší věži, skrze kterou vedou schody na cimbuří hradební.

Nad vchodem do hlavní brány zajímá nás uměle tesaný znak se lvem pod přilbicí s bohatou ozdobou kamenickou, nyní již dosti porouchanou. Po stranách jsou dva štítky s monogramy W, jakýchž ve hradu více se nalézá na různých místech. Připomínají nám Vladislava II., nádherných staveb milovného krále.

K jeho rozkazu vůbec známý stavitel Beneš z Loun jednu část hradu dovedně přestavěl a co do slohu skoro cele vyrovnal.

Že tu a tam vystupují části starší, lze míti za to, že nebyla přestavba zúplna provedena z důvodů finančních; vězívalť často, jak známo, Vladislav v nesnázi peněžní.

Po levé straně hned za uměle kovanými vraty u vchodu brány nachází se nyní výklenek se dvěma okénky; pod ním jsou zazděny dolů vedoucí schody. Uprostřed jsou dvoje gotické dvéře, jimiž vchází se v pravo na parkán a v levo do spilky.

Na nádvoří prvém unáší mysl naši průčelí zachovalejší části hradu na východní straně.

Zde spatřujeme nad vchodem výstupek s velikým gotickým oknem, vkusně zdobeným. Nad ním zasazeny jsou dvě kamenné desky s polovypuklýma poprsíma. Jsou-li to obrazy Vladislava II. a manželky jeho Anny de Foix či syna jejich Ludvíka, neb Karla IV. a jeho syna Václava jest posud nerozhodnuto. U okna toho znáti jest z dřívějších dob stavební oblouk se sloupky. Za Vladislava II. dána obloukovému oknu podoba obdélná. Výše uvedená poprsí zasazena byla dříve pod okno.

Na pravo viděti malou galerii na oblouku. Po té jde se z rytířské síně do místností podvěžných, kde upravena jest jízba a vkusná komora.

Zeď poprsní této galerie jest rozdělena na sedm polí s erby a monogramy.

Střední dvě pole jsou monogramy Vladislava II.; ostatní části posud jsou nerozluštěny. Zdá se, že některé z těch kamenů byly z různých míst při opravách hradu v ona místa zasazeny.

Na levé straně druhé brány jest velevkusná strážní síňka, která opravena jest přesně dle starého vzoru s použitím všech částí, jež mají cenu archeologickou, jako: vinutý sloup rohový a část poprsníku. Nad sloupem nesou dva andělé ve štítech monogramy Vladislava »W«.

Berouce se druhou branou dále, spatříme v ní po obou stranách památné sloupoví s hlavicemi formy sličné a uhlazené. Mezi pilíři nacházelo se po každé straně šest menších sloupku, tvořících výklenky. Za dob Otakarových brána tato měla asi zcela jinou tvářnost.

Vstupujíce do druhého nádvoří — traktu Vladislavova — nejsme tak dojati mocně, jako bývalo, pokud stály tu ještě chatrné již komnaty královské. Zubem času počaly rozhlodané zdi pukati a tu celé krásné a památné křídlo sbořeno.

Hned proti druhé bráně strmí proti nám nákladně opravena i nově kryta asi přes 40 m vysoká, okrouhlá věž, která byla od r. 1826.—1883. beze střechy. Přízemí nemělo vchodu, jelikož zde bývalo vězení. Do hořejší části vcházelo se snad dříve po spadacích dveřích od pavlače, která bývala nejspíše na straně při kapli, neboť píše Blahoslav v popisu o Augustovi: »V pondělí přijel arcikníže

se svým fraucimorem na Hrádek, a tu slyše, jak se ti vězňové v tom propuštění zachovali a toho vděčni byli, sám k nim milostí se naklonil; a chodě po pavlačích mezi děti, naproti oknům jich se postavil a k nim hleděl, až se mu i trefilo je viděti«.

Kulatá věž rozdělena jest na jednotlivá patra.

Rozhlédneme-li se od věže této po menším nádvoří, zajímá nás nejvíce strana protější budovy hradní. Zde dobře rozeznati lze zbytky starší stavby od novější; ale vše je celkem dosti vyrovnáno, že žádná část nápadně pro sebe nevystupuje.

Vysoký, stepilý sloup, pocházející nejspíše z XIII. století, podpírá galerii s obloukovitou klenbou, pod níž nalézá se menší výstupek s prolamovanou poprsní zdí. Na straně té jsou při zemi dvéře, mající pěkné kamenné veřeje a nad nimi znak s orlem z dob Václava IV. — Zde byla klenotnice královská, kde snad uloženy bývaly časem poklady, zemské desky a jiné listiny důležitější.

Roku 1490. byly sem dány plechem uměle kované dvéře s nápisem: „Letha Bozicho tisicecho czirsteho dewadesateho ti su dwerze dielany za Hrozka z Brossewicz Hietmana na Hradku.“ Požárem utrpěly mnoho a proto pohozeny byly někam na půdu. Později dostaly se zase na světlo a jsou nyní uloženy v knížecím fürstenberském museu v Krušovicích.

Podél galerie spatřujeme u prvých schodou dole dvéře, jimiž vchází se do velikého, klenutého, chladného sklepení a odtud hned do druhého, ve kterém po 16 let úpěl Jan Augusta, biskup Českých Bratří. Na téže straně blíže vysoké věže jsou druhé dvéře do sklepení, ve kterém věznĕn byl 13 let Jakub Bílek. Bolestné vzdechy odrážely se od chladných zdí a vyhublé ruce vězňů ryly a psaly na stěny žalmy, z nichž zbytky některé dosud čísti lze

Kde byl Bílek možno čísti dobře:

»Jakub Bílek seděl zde ve vězení . . . . od 13 neděl pro víru boží, která tím . . . . . «.

»Sláva má od Hospodina, kterýž učinil nebe i zemi«.

Žalm LXI. »Bohu poddána buď duše má, nebo od něho trpělivosť má, on štít můj a spasitel můj; neodstoupímť od něho, nebo v něm spasení mé a sláva má a naděje má v boji«.

Jdouce po schodech na malou galerii, dostaneme se do krásné a velikolepé bohatýrské síně, 25 m dlouhé a 9 m široké.

Gotická křížová žebrová klenba spočívá na několika sloupech, majících různé a podivné hlavice. U středu síně v uzlu klenutí před arkýřem zříti lze bolestnou tvář Kristovu. V síni této nalézá se nyní bohatá biblioteka knížecí.

Po obou stranách síně jsou menší komnatky, náležitě upraveny.

Velepamátným místem jest vedlé rytířské síně zámecká kaple, spojená s menší síní.

Presbytář jest nejkrásnější částí kaple.

Přesmělá gotická klenba sbíhá se uprostřed nad oltářem ve ve svislinu, hroznovitě zakončenou. O něco dále spatřiti lze taktéž v uzlu tvář a jméno Krista.

Hlavní zavírací oltář značí korunování P. Marie a jest vzácným dílem řezbářským asi z dob Vladislavových. Na křídlech oltářních malováno v předu na zlaté půdě zvěstování Panny Marie, narození, zjevení a obřezání Páně; zadní strana nese obrazy sv. Víta a sv. Václava. Na vrchu stojí socha Spasitelova mezi dvěma anděly v umělých řezbářských ozdobách.

Po stranách sloupků klenby nalézají se ze dřeva dovedně vyřezávané sochy sv. apoštolů pod stříškami.

V okně presbytaře jsou na skle živými barvami malovány obrazy sv. Václava a sv. Jiří z doby XIV. století.

Vchod do sakristie má veřeje kamenné a zdobené vkusnou prací kamenickou.

Na stěně visí památné obrazy sv. Barbory a sv. Kateřiny z dob XVI. století na dřevě malované.

Křtitelnice cínová pochází ze Skřivaně; koupili ji roku 1603. urozený rytíř Ferdinand z Rensperka na Skřivani s manželkou Marketou od Václava Macla, konváře pražského a má tento nápis: „Letha Panie 1603. Urozeny a Stateczny Rytierz Pan Ferdinand z Renſperku a z Držkowicz a na ſkrzjwany S Urozenau Panj Markytau Renſſperkowau Rozenau ſicztumkau z Nowebo Szimburka Manželkau ſwau milau kaupily ſau tuto krztitedlniczy za ſwe wlaſtni penize, ke czti a chwale Pana Boha Wſſemohauczího do tohoto Božiho domu. Od ſlowutneho a pocztiweho waczlawa maczla, konwarze na ſſiroke Ulici Nowebo Mieſta Prahy.“ Křtitelnice tato byla nejspíše převezena po koupi statku skřivaňského na Křivoklát.

Vrátíme-li se do prvého velkého nádvoří ku severu, vejdeme po úzkých točených schodech na pavlač a ku věži Huderce. Dvéře

vchodu zdobeny jsou českým lvem. V dolejší části Huderky jest sklepení, které sloužilo za vězení; malým otvorem v podlaze vězňové spouštěni bývali dolů. V tomto žaláři dopykal také dobrodruh Kelley za svůj odvážný pokus o útěk.

V Huderce jsou nyní kanceláře stavebního úřadu. Směrem k jihu nalézají se zbytky věže ve způsobu podkovy. Věž tato slula »lidomorna«. Nyní jest místnosť tato zasypána popelem, povrch kryt zemí a upravena zde zahrádka.

Uprostřed velkého nádvoří jest plechová kašna, do níž vodovodem přitéká voda až z Požáru. O něco níže jest 65 m hluboká studna.

I části ostatní, ač mají svrchní roucho stavby moderní, spočívají zbytcích starých, památných částí hradu, což na mnohých místech ještě velmi dobře jest pozorovati. Na chodbě kanceláři ústředního ředitelství jest latinský nápis z roku 1493. svědčící, že opravy i těchto částí hradu dály se za Vladislava II.

Čte se: Anno Domini Millesimo Quadri
Centesimo Nonagesimo Tercio Sere
Nissimus Rex Wladislaus Est
Fundator H (ujus) D (omus).

Jelikož knížecí rodina již po několik let věnuje velikou pozornosť hradu, konají se stále menší i větší opravy již od roku 1881.

Trakt Vladislavský bude také svým časem po návrhu architekta Mokra s ostatní částí v ladný celek postaven. Zařízením pivovaru v hradu zacházeno bylo v dřívějších dobách s mnohými oddíly budovy dosti vandalsky.

Křivoklát doznává několik stavebních dob: důležitější budou asi Vladislava I., Přemysla Otakara II., Karla IV., Václava IV. a Vladislava II. Mnohých neladných změn stavebních spácháno zajisté po požárech 18. března 1422., 2. února 1592., roku 1643. a 18. srpna 1826.

Zachránění hradu toho před rozpadnutím a uvedení chatrných částí v náležitý stav děkovati jest J. J. knížeti z Fürstenberka.

Restaurací tohoto hradu zasazen opět jeden vypadlý drahokam do památné koruny našeho království; neboť zaleskne se zase hrad v novém rouše, aby hlásal o slávě bývalé tohoto sídla královského.

III.

Dějiny Křivoklátu.

Hrad Křivoklát náleží v Čechách mezi nejpamátnější budovy z dob minulých nejen zvláštností stavby, ale i pamětihodnými dějinami. Původ svůj má zajisté v šedé minulosti; neboť staří kronikáři vypisují teprvé od XI. století kde stál a kdy dály se na něm opravy. Také měl málo který hrad tolik a tak různých jmén. **Ptolomaeus** udává mezi některými místy v Boihemum také **Phurgisatis**, kterýž prý dějepisec Richard pokládal za Křivoklát.

Psáváno také v starších dobách **Creoplat, Krvoplat, Krsiboplat,** dle Hájka **Křivoklád**, potom **Křivoklát** a také pouze jen **Hrádek.** Prastaré jméno Křivoplát odvozuje professor Sedláček od místní polohy hradu.

Jméno německé **Burglein** a **Burgleis** přichází v listinách z dob Václava I., příznivce německých tehdejších mravů rytířských. Z Burgleis utvořeno **Bürglitz** a z toho nynější německý název **Pürglitz.**

Malý hrádek sloužíval zajisté již od dávných dob vedlé knížecího dvoru zbečenského lovumilovným knížatům nejen za útulek po námahách honby, ale stal se také i místem ochranným lidu vůkolnímu v dobách nepokoje a války. Z těch příčin byl také stálo opevňován a přestavován.

Prvé zmínky o Křivoklátu dočítáme se u dějepisce **Kosmy.**

V smutné době rozbrojů Přemyslovců o stolec knížecí mezi Svatoplukem, Vladislavem, Bořivojem a Otou Černým, knížetem olomúckým za časů císaře Jindřicha V., který dle obyčeje svého bral peněz ode všech a všem sliboval, domohl se konečně panství Vladislav I. r. 1109. Ten ihned po svém nastoupení staral se, aby

snad tehdáž dřevěný a již zpustlý Křivoklát byl obnoven a důkladně opevněn. »Post haec tempore, non longo reaedificato castro Krzivoklat in siloa juxta fluvium Msam« atd. Kosmas 1110. — Sotva toto opevnění ukončeno, uvržen sem byl do vězení Ota Černý, kníže olomúcký.

Když Bořivoj II. r. 1107. po lstivém vypuzení ze země Svatoplukem hledal pomoci u císaře Jindřicha V., byl Svatopluk k tomuto předvolán. Svatopluk bál se moci jeho, i odevzdal zatím vládu bratru svému Otovi Černému a odebral se k císaři. Tu byl beze všeho slyšení zajat a uvržen do vězení. Bořivoj chtěl nyní sobě dobýti panství nad Čechy, ale tomu bránil Ota u Krušných hor. Svatopluk hleděl nyní úplatkem vazby se sprostiti. Sliboval dáti 10.000 hříven stříbra a zanechal k zabezpečení slibu bratra svého Otu co rukojmě. Tím dosáhl propuštění. Však při všem starání se nesehnal více než 7000 hříven a ubohý Ota musil dále v žaláři čekati. Nemoha se vykoupení dočkati, uprchl z vězení. Císař brzy na to usmířil se se Svatoplukem, který mu nyní pomáhal v boji proti Boleslavu Křivoústému. Dlouho dobýváno Hlohova s nezdarem. Konečně když jednoho večera vracel se Svatopluk pozdě do svého stanu, přiblížil se k němu neznámý jezdec a vrazil mu oštěp tak prudce mezi lopatky, že mrtev klesl k zemi (21. září 1109.). Mělo se za to, že vrah najat byl od Jana Tistova, Vršovce, který tím způsobem pomstil záhubu rodu svého. Po smrti Svatoplukově hlásil se o trůn s jinými nápadníky také Ota Černý, upustil však od toho ve prospěch Vladislava. Ale brzy se zase pro rodinné spory znesvářili. Na bouřlivém sněmu v Sadské dne 13. července l. 1110. Ota, chystaje se třetího dne k odjezdu, byl jat a odvezen na Výšehrad. Radou některých, aby byl oslepen, Vladislav I. povrhl, ale kázal ho převésti na Křivoklát, kde držán byl pod přísným dozorem několika rytířů skoro tři léta a snášel klidně své neštěstí. Po svém propuštění r. 1113. vrátil se do svého knížectví Olomúckého.

Od tohoto času dávána Křivoklátu přednosť před dvorem zbečenským a hrad pak se stal i trvalým **sídlem župním.**

Vladislav přebývaje r. 1125. na Zbečně, roznemohl se povážlivě a převezen byl na Výšehrad. Vyhlásiv za nástupce bratra svého Soběslava I., skonal v dubnu téhož roku.

Nedlouho potom Ota Černý chtěje s trůnu svrhnouti čackého Soběslava I., bratra Vladislavova, přitáhl s německým vybraným vojskem, vedeným Lotharem, do Čech. Když průsmykem krušnohorským

u Chlumce vojsko dolů se bralo, svedena bitva krvavá. Vojsko císařovo bylo na hlavu poraženo a Ota Černý usmrcen (dne 18. února l. 1126.).

Císař Bedřich Rudobradý znaje strany v Čechách a nepříznivé poměry mezi kníž. Bedřichem a Soběslavem II., umínil si doby této vykořistiti a užíti jí k dosažení moci nad Čechy. Vypověděl Bedřicha a platných služeb ve sporu s papežem dožadoval od Soběslava, jehož, ano vojsko jeho neodpouštělo v Rakousích ani kostelům ani klášterům, dal papež Alexandr III. do klatby. Když pak u vyjednávání o mír byl Soběslav od císaře opuštěn, musil postoupiti stolce knížecího Bedřichovi, který kolem Křivoklátu branný lid sebral.

Dalimil, klada dějiště pověsti své o Stanimírovi dílem na Křivoklátě, píše: Stanimír byl z knížecího rodu a dlouho v Němcích se zdržoval. — V rozbrojích, výše uvedených, nabízel se Čechům za panovníka, mnoho prospěchu a svobod jim slibuje. I učiněn jest knížetem, jelikož stavěl se velikým nepřítelem Němců. Sotva však se na stolci upevnil, změnil tvář, všechen dvůr německý zřídil a tvrze Němci osazoval. Tím popuzeni rytíři čeští na Křivoklátě se sjeli a pro Bedřicha, vyhnaného knížete, poslali

»i jemu radu dali,
by z Křivoklátu jízdy činil,
Stanimíra z kněžstva vinil«.

Stanimír s trůnu svržen a se svými vypuzen ze země a

»tak Bedřich knížectvo obdržel,
i s svým jazykem víc držel«.

Sem spadá také spořádání správy župní. Křivoklát, mající zvláštního kastelána, přináležel do župy Rokytenské, později Rakovnické. Kastelán, neboli jak za Přemysla Otakara I. říkáno »burgravius« (purkrabí) býval válečným náčelníkem okresu svého. U každého úřadu župního konaly se čtyřikráte do roka po několik dní soudy, jež řídil »cudař«. Komorník vedl správu knížecích důchodů, a vladař spravoval statky. Lesy a lov měl pod dozorem lovčí. Sklepníci měli péči o sklady vína, piva a medu. Jiní dohlíželi na oděv, prádlo atd.

Od této doby skoro po celých 100 let nedočítáme se nikde, zdali vůbec kdy z knížat následujících zde některý meškával.

Když nastoupil však slavný a nádhery milovný král **Přemysl Otakar I.** zalíbil se mu Křivoklát velice, neboť se hned po korunování svém odebral se svým důvěrným společníkem Smilem na Hrádek, kde trávili život veselý.

Dalimil píše: »Tak Otakar, třetí král, v Praze korunu přijal, pak ležel se Smilem na Křivoklátě, tyje. Čechové vše své nepřátely zbili a tak vše své sousedy uhrozili«. —

Mohl tak učiniti, neboť vážnosť jeho byla veliká a moc daleko široko sahající.

Bohatýrský syn jeho, **Václav I.**, přítel lovu, rytířských her a milostné písně, když v pozdější době oblíbil si život samotářský, velice rád prodléval s milci svými na hrádku mezi lesy. Oddávaje se tu lovu, bloudíval v lesích zdejších déle, nežli mu prospěšno bylo. Lesy tyto měly však pro něho také osudných následkův; neboť když se jednoho dne hnal za zvěří, narazil hlavou o větev a pozbyl oka.

On také dal vystavěti nedaleko královského hradu nový menší hrad Tejřov — Angerbach.

Po čas pobytu Václavova na hradě Křivoklátě prodlévali tu u něho od r. 1241.—1244. mnozí vzácní hosté, jimž král, maje zde také zemského písaře, vydal a podepisoval mnohé listiny důležité.

Když r. 1248. vypukl odboj proti němu a Přemysl Otakar zvolen nástupcem, dostali se hrady Křivoklát a Tejřov do rukou mladého krále, který jich musil však po usmíření se s otcem a vzdání se vlády zase navrátiti.

R. 1251. dne 9. srpna dlel u Václava návštěvou na Křivoklátě markrabě míšenský Jindřich, jemuž dána Václavova dcera Anežka za manželku.

Koncem září 1253. král honě v lesích u Hudlic, těžce se roznemohl a musel dovezen býti do Králova Dvora u Berouna, kdež dne 22. září skonal.

Lze s jistotou za to míti, že za Václava I. byl hrad k vůli pohodlí a potřebám co sídlo knížecí obnoven a rozšířen.

Za panování slavného krále **Přemysla Otakara II.** dočkal se Křivoklát zase nových oprav a okras, jakož i náležitého opevnění. Rytířská síň byla ozdobena znaky zemí, jimiž Otakar II. toho času vládl a Křivoklát stal se tehdáž zároveň státním vězením. Hrádek přestal býti středem župy a podřízen byl županu rakovnickému; hejtmanem hradu pak byl Albert Spatzmann.

Rakousy ode dávna se Štýrskem spojené, poddaly se Přemyslu Otakarovi II. dobrovolně, ale panstvo Štýrské umínilo si zvoliti vévodu pro sebe, a proto museli býti někteří ze zpupných stavů

pokořeni; nejhorší z nich, Burkhard z Pfannenberka, pykal skoro po celý rok vězením na Křivoklátě, až pak byl několika hrady vykoupen.

Po tragické a hrdinné smrti zlatého tohoto našeho krále prodléval syn jeho, **Václav II.**, nějakou dobu na Křivoklátě a ustanovil později kastelánem hradu Zdislava z Valdeka a Třebouně.

Důležitosť Křivoklátu uznávali nejenom Přemyslovci, ale po vymření rodu tohoto Václavem III. r. 1306. i nový král **Rudolf Habsburský**; proto hned osadil hrad vojskem švábským. Při obléhání Horažďovic r. 1307. zemřel na úplavici, pobyv velmi na krátko v Čechách.

Tu domohl se trůnu přímluvami posledních kněžen rodu Přemyslova **Jindřich Korutanský**, manžel Anny, sestry nešťastného Václava III., a dobýváno hradu Křivoklátu, jehož posádka, Rudolfem na hrad uvedená, vzdáti se nechtěla. Ale udatný **Vilém Zajíc z Valdeka** hradu v brzku dobyl a vypudil posádku švábskou. Hrad zalíbil se mu nad míru a proto samovolně vzal ho v držení své věda, že král, s nímž celá země byla nespokojena, nemá tolik moci, aby hradu zpět dožádal. Hrad ten držel až do své smrti.

Nespokojeností lidu s Jindřichem Korutanským a přičiněním Valdeckého a jiných pánů stal se **Jan Lucemburský** manželem Elišky a králem českým. Jindřich Korutanský musil zemi opustiti a družina jeho vyhnána.

Dověděv se Vilém Zajíc, že Korutanští ubírají se s velikou kořistí a se zajatými krajinou křivoklátskou, přepadl je dne 9. srpna r. 1310., kořisť jim odňal a zajaté osvobodil.

Požívaje úplné důvěry Eliščiny a Janovy, dostal v moc svou odpůrce svého Jindřicha z Lipé, jehož vsadil do věže na Tejřově a střežil dvanácti ozbrojenci.

Zbaven takto nebezpečného soka, získal sobě nyní Vilém u větší míře přízně Janovy, který učinil ho nejvyšším maršálkem a podkomořím království českého, kterážto důležitá místa před tím Jindřich z Lipé držel.

Roku 1313. udělil Jan Lucemburský svého svolení k tomu, aby ves Kozlany stala se městysem. Ota z Kozlan však povinen byl dodávati ročně na hrad Křivoklát neb Tejřov po 2 korcích ječmene a pšenice, 3 korce ovsa a 4 kuřata. Dávka tato odváděna až do času Rudolfa II.

R. 1315. na Křivoklátě král Jan ves Lubno před tím Zajícem vysazenou znova vysadil právem pražským.

Když zpustošen byl požárem hrad pražský v dubnu r. 1316., odebrala se v září Eliška s dvěma dceruškami a několik měsíců starým Václavem na Křivoklát, meškajíc zde do března r. 1317. v ochraně svého věrného Zajíce, jemuž bylo též vychování malého králeviče svěřeno.

Král Jan však míval stále více v cizině co dělati než v Čechách a tu také ustanovil správcem země za nepřítomnosti své arcibiskupa mohučského Petra, kterého mu otec jeho, císař Jindřich dal za rádce. Ten však musil pro nespokojenosť lidu odstoupiti. Tu uvázala se ve správu země Eliška sama, dotazujíc se rady věrného a šlechetného Viléma z Valdeka. Maje Valdecký jedině zdar vlasti na mysli, usmířil se s Jindřichem z Lipé a spolčil se s ním v obranu proti Janovi, který válčil se zvíkovskou jednotou panskou a proto hrozil zaplaviti celou zemi vojskem německým, v Lucemburku sebraným. Německé toto vojsko poraženo jest Valdeckým u Žatce a zajato mnoho rytířů, z nichž Ota Doninský, hrabě Oldřich Hanovský a Konrád z Buchesu dáni do vězení na Křivoklátě. Prostřednictvím císařovým došlo k usmíření obou stran v Domažlicích dne 23. dubna roku 1318.

Toho času zanášel se král úmyslem vyměniti Čech za Porýní, čemuž však králová Eliška statečně se opřela.

Jan propustil žoldnéře lucemburské a slíbil budoucně na úřady zemské dosazovati domácí pány.

Valdecký setrval v úřadě nejvyššího maršálka a Jindřich z Lipé jmenován podkomořím. Společně pospíšili nyní do Prahy, jali králova kancléře Jindřicha, dávného odpůrce svého, a odvezli ho spoutaného na Křivoklát, odkud po třičtvrtiletém vězení za výkupné 300 hřiven, které landkrabě z Leuchtenberka za něho zaplatil, propuštěn na svobodu.

Z rozkazu Jana Lucemburského vedl Vilém z Valdeka branné zástupy do Bavor Ludvíkovi ku pomoci proti Bedřichu Sličnému a ostatním vévodům rakouským. Lid Valdeckého však znesvářil se při výpravě této s purkrabím z Norimberka, až se strhla půtka, při níž Vilém z Valdeka tak těžce kopím raněn, že týden na to, dne 8. září roku 1319., zemřel bolestně od Čechů věrných oplakán.

Za statečnosť jeho říkali o něm i krajané škůdců poražených dle Dalimila: »Neříkejte Zajíc Vilémovi, ale přijednejte jej ke lvovi řkúc: muž' ten rytíř dobrý býti, že pro své země česť směl v taký boj jíti«.

Nyní pospíšil král Jan zmocniti se korunního hradu Křivoklátu, netaje nenávisť a nedůvěru ku králové Elišce, kterou odvézti kázal na Mělník, odkud vší podpory zbavena odstěhovala se později do Bavor.

Malý Václav z počátku vězněn v malé komůrce se dvěma služkami, potom trávil na Křivoklátě pod dozorem královských důvěrníků plná tři léta.

Ve sporu o trůn německý přidal se Jan Lucemburský ku straně Ludvíka Bavorského. Přispěním Čechů zvítězil Ludvík nad Bedřichem Sličným dne 28. září 1322. u Mühldorfu v Bavořích a vévodové rakouští, Bedřich a Jindřich, jsou jati; onen odvezen na hrad Trousnice a tento dán v moc Jana Lucemburského, který dal ho vsaditi na Křivoklátě do žaláře.

O příchodu Jindřichově na Křivoklát vypravuje v kronice své Beneš z Weitmühle: »Ve chvíli, kdy zajatý vévoda vstoupil do velké bohatýrské síně, která Otakarem II. znaky těch zemí, jimiž vládl, byla ozdobena, spadl se stropu jeden z nich právě před nohy knížete a roztříštil se. Toliko malý zbytek zůstal na stropě — byl to znak rakouský«.

Na nešťastného Jindřicha náhoda ta činila — nebylo-li to Janem úmyslně nalíčeno — hluboký a traplivý dojem.

Po osmi týdnech chtěl Jan vévodu propustiti za vyplnění jistých výminek. Jindřich nechtěl bez svolení svých bratří o ničem se smlouvati a byl tedy dne 24. prosince 1322. propuštěn na čestný slib, že se, nechtěli-li by bratří jeho požadavkům Janovým vyhověti, vrátí zase do vězení svého na Křivoklát. Jelikož i dále Leopold dosti šťastně válčil, nepomýšleno na žádné vyjednávání. Jindřich tedy vrátil se na Křivoklát, kde pobyl ještě rok ve vazbě. Konečně 18. září 1323. smluvili se bratří jeho na sjezdu v Hodoníně s Janem o výkupné. Museli vzdáti se všech nároků na korunu českou a zaplatiti 3000 hříven. Listiny o tom zhotoveny 26. února 1324. a Jindřich s ostatními spoluzajatci propuštěn.

Před tím, dne 4. dubna 1323. odvezen byl sedmiletý Václav z Čech do Paříže, aby dalšího nabyl vychování a vzdělání u svého strýce, krále francouzského Karla IV., který měl za manželku Marii, sestru Janovu. Teta jeho byla mu druhou pečlivou matkou.

Toho času purkrabí na Křivoklátě dal jménem královým klášteru v Plasích háj u Kozlan směnou za zboží nezabudické a hrádek zastaven, jelikož král ustavičně peněz potřeboval.

Po dvou letech vrátila se Eliška, matka kralevičova, z Bavor do Čech, ale syna svého více neuzřela. Zemřelať brzy na to.

Nyní zastavil král Jan i Křivoklát se vším příslušenstvím. Když pak se **Karel** z ciziny vrátil do vlasti své, staral se především o vykoupení zastavených hradů, zvláště Křivoklátu a přičinil se o upravení jeho v příjemné sídlo pro spanilou choť svou Marketu de Valois, vůbec nazývanou Blančí (Blanku).

Zde narozena byla dne 24. května 1325. šťastným manželům dcera Marketa, která později provdala se za uherského krále Ludvíka. Po celou dobu tohoto blahého očekávání prvorozence kázal Karel, jak pověsť dí, sháněti z okolí do strání ku hradu všecky slavíky, aby tlukotem svým obveselovali markraběnku. Také pro budoucnosť Karel uložil některým manům, aby též v následujících dobách podobně činili.

Brzy po šťastné této události musil Karel Čechy opustiti k rozkazu otce svého, v kterém vzbuzena některými dvořany jakási nedůvěra proti Karlovi. Nebylo to však na dlouho; neboť král hnedle poznal, že jedinou páskou mezi ním a národem jest syn jeho, který také ku zlepšení finančních záležitostí mnoho přispíval, an pokladny státní marnotratností a dobrodružstvím královým ve zlém nacházely se stavu.

Karel nemoha tak hospodařiti, jak sobě přál, byl nucen konečně sám Křivoklát se vším příslušenstvím zastaviti koncem roku 1335. Ješkovi Olbramovici za 300 kop grošů pražských. Skoro po osmi letech, totiž dne 5. července 1343., byl vykoupen a téhož roku znovu zastaven Jindřichovi Erlauerovi, měšťanu kutnohorskému za 2766 kop a 40 grošů pražských s mnohými právy a plnomocenstvími, jako: dosazování a svrhování úředníků župy Rakovnické atd. Mimo to dostával i držitel zástavy náhradu za jednotlivé zastavené části okresu hradního týdně 4 kopy grošů z kutnohorské mince.

Po smrti otcově jal se opět Karel zastavené hrady vykupovati. Jeden z prvních byl Křivoklát, kde pak roku 1347. slavil svátky velikonoční a vydal listinu o založení Nového Města pražského. (Geben zum Purglein nach der geburt Christi Jesu drei czehen hundert iar und dornoch in dem siben und virczigstem iare in den heiligen ostertagen, unser reiche in dem andern iare.)

Když pak usmyslil si stavěti hrad nový, kam složiti chtěl důležité listiny, klenoty a ostatky sv., kde chtěl i nábožnému rozjímání v pokoji se oddati, tu veškerá mysl jeho se nesla nyní ku Karlštejnu, a proto dlíval na Křivoklátě méně.

Oblíbeným stal se hrádek synu jeho **Václavu IV.**, který strávil zde první léta svého mládí se svým vychovatelem Burghardem, proboštem výšehradským. Do roku 1826. chován tu šat Václavův a kolébka, což obé zničeno požárem toho roku. Křivoklát byl Václavovi tak milým, že zde potom, když vlády se ujal po svém otci, velmi rád prodléval. I přicházeli sem za králem úředníci zemští, ba přijímal zde také vzácné návštěvy vyslanců a jiných vznešených osob.

Richard II., král anglický, vyváznuv toho času při povstání z nebezpečí, poslal posly ku králi Václavu IV., aby žádali ho o ruku sestry jeho Anny. Václav přijal je r. 1380. na Křivoklátě. Brzy slaven sňatek v Toweru okázalým způsobem s českou princeznou a odbývány slavnosti tak velikolepé a nákladné, že pohltily více, než mnoho-li královna přinesla věna.

Roku 1384. král Václav IV. nevzdálil se ze země, nýbrž přebýval času zimního stále v Praze; ale od března častěji vyjížděl sobě na Křivoklát, oddávaje se zde se zálibou veselému lovu. Roku následujícího dlel zde při dvoře návštěvou jeho bratr Zikmund a knížata moravská Jodok a Prokop. Téhož roku v červenci dne 29. udělil zde vévodovi bavorskému Janu léna po hraběti Menhartovi Gorickém propadlá. V lednu r. 1386. přijat tu Fridrich, purkrabí norimberský a opat sv. Emeravský vzat od krále v zámecké kapli v povinnosť lenní. V červnu obdařen zde byl biskup Jan Kamenický prstenem a berlou. Bratřím z Koldic dáno v léno město a hrad Eulenburk a dne 1. července 1388. byl urovnán zde spor opata kamberského Erkingra s Konrádem z Scheffau a dán podnět k disputaci o očistci, což později přimělo mistra Vojtěcha Ranconia k obšírnému spisu o očistci.

V létech 1398., kdy Václav po druhé oženil se s Žofií, dcerou vévody bavorského Jana, drželo vjezd svůj na Křivoklát poslanstvo krále francouzského.

Věrným společníkem Václavovým byl statečný kastelán a rytíř Jiřík z Roztok, jinak z Rožmitála, královský podkomoří a hofmistr králové, jehož Václav obdaroval Krakovcem, kde svého času také Hus se zdržoval.

Václav, jsa později k českému panstvu nedůvěřivým a maje snad méně záliby v honbě, jíž se dříve tak náruživě oddával, nedlel později tak rád na Křivoklátě, jako na bezpečnějším a tehdáž nově vystavěném Točníce. Nicméně péče jeho o zvelebení Křivoklátu neochabovala, neboť nařizoval, aby i za nepřítomnosti jeho na Křivoklátě, na Karlštejně a na Horách Kutných ve vlašském domě v kaplích královských konány byly služby Boží; také rozdával rytířům a zemanům v okolí křivoklátském rozličná léna, i často se směšnými a žertovnými závazky.

Královskému puškaři Ješkovi daroval r. 1400. dvory Přílepy a Sadlno u Slabec s výminkou, aby v pohotově držel na hradbách šest pořádných kusů hrubé střelby.

Hrady své držel Václav v náležitém stavu, maje v nich uloženy poklady královské a památné obrazy. Když pak dne 16. měsíce srpna l. 1419. zemřel, tu počal jeho bratr **Zikmund** všecky, pro dobro zemské chované poklady, co jich bylo na Karlštejně a Křivoklátě, rozdávati cizákům, najatým ku podmanění Čech a vyhubení vlasteneckého rytířstva; ale proto tím pokoje přece nezjednal. Když se pak i pokladů nedostávalo, »tehdy lúpaje stříbro s obrazův dával je žoldnéřům«.

V bouřlivých dobách husitských utíkalo se panstvo a mnoho vznešených rodin, hnutí toho velice se obávajíce, na pevný hrad Křivoklát, kde i poklady své uložili. Pokládán byl za tak pevný a bezpečný, že sem i zemské desky, koruna česká, regalia a zbylé klenoty královské odvezeny byly. Ale ochrany té neposkytoval dlouhá léta. Roku 1422. Křivoklát, řečený »Hrádek«, vyhořel jest zapálením od marštale. Krátce před tím byly desky zemské s korunou a jinými klenoty do Plzně odvezeny. Později pak chována všecka práva zemská s korunou na Karlštejně.

Vnitřní část hradu Křivoklátu požárem tím příliš netrpěla, nicméně neposkytoval více tak bezpečného útočiště a proto vystěhovali se odtud hosté a místa jejich zaujali husitští bojovníci, kterým se zde velmi líbilo a odkud činili nájezdy do okolí proti pánům a měšťanům, kalichu odporným. Tehdáž Hanuš z Kolovrat, jeden z vůdců strany katolické seděním na Krakově, maje také v držení Točník a Žebrák, přitáhl ku Křivoklátu, dobyl ho útokem a zajal s 50 zbrojnoši, hrad hájícími, husitské vůdce Absolona Bělobočka, rytíře Hečice a Jana z Valče roku 1422. dne 22. srpna. Zajatí

odvezeni jsou do Prahy a uvězněni ve staroměstské radnici, odkud však rozjitřeným lidem byli vysvobozeni. Hanuš Kolovrat nezdržel se na Křivoklátě a zanechal tam několik ozbrojených co posádku.

Příhodné té doby použil pomstychtivý Žibřid Běloboček, bratr Absolonův, přepadl posádku a hradu se zmocnil.

Znovu přitáhl Kolovrat s přítelem Alešem ze Šternberka ku Křivoklátu. K obraně slabým se cítě, nevyčkal jich Žibřid a rychle z Hrádku do Rakovníka ujel. Náležitě se zde ohradiv, očekával nepřítele. Tento, nedaje na sebe dlouho čekati, dobyl Rakovníka a zapálil. Tu uchýlil se Žibřid s hloučkem věrných do kostela a udatně se bránil. Dobytí kostela nedařilo se obléhajícím tak lehko. Vydatným spojencem byl požár stále se zmáhající. Když pak počal i kostel hořeti a zmatek stále rostl, použil Žibřid té příležitosti a útěkem k Žatci vyváznul z nebezpečí.

Aleš ze Šternberka, kterému Zikmund již před tím Křivoklát a Tejřov za 3960 kop grošů pražských zastavil s podmínkou, aby na srážku té sumy postavil a vydržoval rok 200 ozbrojených proti Táborům, listinou v Norimberku dne 5. září 1422. od krále vyhotovenou obdržel pojištění na zboží zastaveném a náhradu za utrpenou škodu, hájením hradu povstalou, v sumě 11.960 kop. Jsa nyní v držení Křivoklátu, přistoupil Aleš ku čtyřem artikulům pražským a zavázal se zvláštním úpisem, že neprodá ani nepostoupí hradu žádnému, kdo by byl odpůrcem artikulu. Kališníkům na panství křivoklátském udělil úplnou svobodu ve výkonech náboženských. Ale toto srozumění s Pražany netrvalo dlouho pro obojetné chování se Aleše Holického. Však strany zase brzy usmířeny a sice listinou, dne 1. listopadu 1423. podepsanou nejváženějšími pány a rytíři.

Finanční nesnáze přiváděly Zikmunda do stálé tísně, ve které podával mu pan Aleš na úpisy jak větší, tak menší sumy, zabezpečuje sobě takto držení Křivoklátu. Při tom neopomenul i s jinými pány z Hrádku činiti nájezdy proti Korybutovcům. Za nedlouho však přidal se k jejich straně.

Tu po smlouvě přiměli Pražané Korybuta, aby zastaven byl Křivoklát Vilému Kostkovi z Postupic, který také skutečně, jsa do sněmu basilejského poslán, psal se: »Vilém Kostka z Postupic, seděním na Křivoklátě«; to však netrvalo dlouho, neboť byl brzy zase pan Aleš Holický v držení své zástavy, kde s manželkou Alžbětou z Bozkovic častěji meškával.

Nyní byl zase Křivoklát střediskem hlučného života. Držitel hradu počítán mezi nejznamenitější pány tehdejší.

Meškaje v záležitostech osobních jakož i své strany mimo Křivoklát, svěřil správu jeho Záviši z Jimlína a Rousovi ze Svinné. Jména těchto hejtmanů a Petra Kapouna ze Smiřic a Aleše, purkraběte na Tejřově, čteme v zápisu na příměří mezi stranou krále Zikmunda a mezi knížetem Zikmundem Korybutem i stranou pod obojí r. 1425.

Když se ubíral Prokop Holý, který žil s Alešem Holickým v nepřátelství, od obléhání Plzně se svým zástupem okolím křivoklátským, učinil dosti škod na statcích Alešových, hradu však nechal na pokoji.

V osudné bitvě u Lipan a později u Ostroměře šeredně se však Aleš pomstil za škody, na statcích mu způsobené.

V létech 1427. jmenován Holický nejvyšším komorníkem krále Zikmunda, který mu dal v opatrování vězně Havla, husitského kněze a faráře svatohaštalského, jehož Aleš v žaláři na Křivoklátě umořil.

R. 1443. dne 17. května přivezen sem bakalář Prokop Jidášek z Jenče, který znesvářiv se s Pražany, pozbyl i svého hradu Jenče.

Aleš Holický ze Šternberka byl v držení hradu od r. 1422. až do 19. března r. 1445.

Syn Aleše Holického Petr byl velmi činným ve válce vedené od Čechů se saským knížetem Fridrichem Mírným, jehož země velmi trpěla od Husitů roku 1438. V bitvě u Železnic padl dne 23. září do zajetí, z něhož teprv r. 1440. na rukojmě propuštěn jest. Po návratu svém zasnoubil se s Annou ze Švarcenberka, kterou brzy také co mladou choť na Křivoklát uvedl s komonstvem znamenitým. Mikuláš Kapoun z Bojkovic byl hejtmanem hradu, lovčím Kuneš ze Šlovic a kuchyňským Jan z Hnidůs.

Dne 23. května r. 1448. vyslán Petr s Přibíkem Klenovským a valným houfem jezdců za kardinálem Karvajalem, který s kompaktáty z Prahy ujel. Kardinál byl v Benešově od nich dohoněn a přinucen k vrácení kompaktát, kteréž za velikého jásotu lidu do Prahy přivezeny byly. Petr Holický ze Šternberka zemřel bez pochyby na Křivoklátě roku 1454. Potom byl hrad vykoupen za zástavnou sumu králem **Ladislavem** r. 1454.

Po předčasné smrti tohoto krále zastavil chrabrý **Jiří Poděbradský** hrad na novo. V brzku dostal se pak hrad v držení syna

jeho Jindřicha, vévody münsterberského. Nyní i Jiří z Poděbrad někdy tu meškával.

Když odporučením šlechetného Jiříka z Poděbrad nastoupil syn polského krále Kazimíra **Vladislav II.**, jemuž říkáno král »Dobře«, vykoupen byl Křivoklát za 10.000 dukátů, kteréž k tomu účelu Kazimír svému synu půjčil.

Vladislav II. zhusta dojížděl na Křivoklát, zvláště v prvé polovici svého vladaření. Roku 1473. utekl se sem před morem, roku 1478. zahnán byl na hrad různicemi a později prodléval zde několikrát i delší dobu. Jsa pěkných staveb milovníkem, dal hrad přestavěti a vyzdobiti královskou nádherou. Zároveň i chrám amalínský přestaven. Stavbu řídil znamenitý mistr Beneš z Loun od roku 1490.—1500. a zdá se, že nebyla provedena do konce pro nedostatek peněz, v jakém se často ocítnul král. V tom čase mnohá část hradu z dob Otakara II. a Václava IV. doznala změny a tak setřeny stopy bývalé staré stavby.

Dozor nad stavbou měl královský purkrabí Hrožek z Prošovic, který zvěčniti se chtěl nápisem na uměle zhotovených železných dveřích. Ukrutností svou a svévolným mučením v opatrování mu daných vězňů stal se však pamětihodnějším; neboť bylo za Vladislava na hradě mnoho osob vězněno a mučeno. Neblahý činilo to dojem, že král z památných hradů Karlštejna i Křivoklátu učinil mučírny. Klademe zde úryvky z Kroniky »Beneše z Hořovic« a »Přibíka z Pulkavy«:

»Léta 1490. v úterý jsou někteří měšťané staroměstští zjímáni, jakožto: Jan Sosnovec, Jan Žiž, řezník, Matouš Šerlink, řezník a Martin od »Zlatého kola«. — Ti byli vysláni ode vší obce na sněm a od konšelův, a již byli prodáni bez peněz a co jim slibovali, nic jim nedrželi. — A oukladem byli jsou vydáni, aby byli zjímáni. A z těch některé jsou umučili až do smrti a v ničemž jsou nepoznali, neb ničímž vini nebyli, a to jest se dálo na hrádku Křivoklátu a na rathůze v Starém městě Pražském«. —

Mezi ukrutníky, kteří jsou přítomni byli při mučení ubohých zajatců — náčelníků strany vládě odporné — připomíná se hejtman Hrožek z Prošovic, královský hofmistr Krištof Apl z Fictum a dvorní mistr nad kuchyní Václav Štětina ze Svárova. Šerlink a Martin byli po nějakém čase z vazby propuštěni.

Od r. 1468.—1507. byli hejtmané hradu: Jan Boreň ze Slabec, Jan Fremut ze Stropčic, Hrožek z Prošovic a Jiřík Bírka z Násilé.

Roku 1490. osnováno bylo spiknutí o bezživotí krále. Provinilci byli však po vyzrazení uvedeni na Křivoklát a mučeni, konečně sťati.

Dle svědectví kutnohorského měšťana Bartoše z Prachňan vedli havíři pro utiskování, kterého snášeti bylo jim od mnohých úředníků, žalobu před zemskými pány a způsobili prudkou bouři na Kutné Hoře; zvláště stěžováno na Michala z Vrchovišť. Nespokojenosť havířů byla však brzy ukonejšena knězem Svatomírem a obžalovaný hofmistr Michal z Vrchovišť k rozkazu královu úřadu zbaven. Tím hnutí nebylo ukončeno, nebo brzy pak vypukla bouře nová. Ozbrojení havíři chtěli raději umříti, nežli by déle byli snášeli dalších útiskův. Za to sebraným lidem od hejtmana poděbradského a za pomoci měšťanů kolínských a čáslavských mnozí z havířů zjímáni a po křivé obžalobě úřadníkův u krále Vladislava II. deset z nich k smrti odsouzeno a hned v Poděbradech mečem sťato. Tři ze zajatých přivezeni byli též na Křivoklát, aby zde byli odpraveni. Dvěma sraženy již hlavy a třetí, Vít Křehanový, použiv vhodné příležitosti, velikým kamenem kata zabil a útěkem se zachránil. Na památku usmrcení havířů těch vystavena kaple na předměstí poděbradském a hrůzná událosť ta mnohými obrazy ku další paměti se chová.

Poslední čas panování svého zdržoval se Vladislav v Uhrách ve velmi bídných poměrech finančních.

Jan Skála Doubravský, biskup olomúcký, vypravuje: »Viděl jsem v Budíně sloužící krále Vladislava pospíchati s prázdnými láhvemi k biskupovi Jiřímu Pětikostelskému, jehož prosili, aby je dal naplniti vínem pro krále«. A biskup tázal se jich: »Co pak nemáte vína v zámku?« Odpověděli: »Nejen sklepy, ale všecky spižírny v zámku jsou prázné«.

Dle zpráv od Bečkovského ukazován prý na Křivoklátě ještě roku 1700. téhož krále šat, černý, dlouhý khynk a klobouk na způsob biretu.

Ludvík I., Vladislavův syn, aby nabyl peněz, zastavil Křivoklát hraběti Krištofovi z Hardeka, potom hraběti Albrechtu Šlikovi za 4000 kop grošů stříbrných, rázu pražského.

Toho času pokoušeli se někteří páni, ba též úředníci, odciziti některou ves od statku křivoklátského, ale lid koruně a králi věrný, protivil se tomu. R. 1517. nutil sám purkrabě pražský Zdeněk Lev z Rožmitála, o němž hlas šel, že pánům proti měšťanům nadržuje,

čímž obliby u lidu obecného pozbyl, občanů lišanských a kněživeských, aby vešli v poddanství jeho přítele pana Jindřicha z Kolovrat na Buštěhradě.

Čteme o tom dále v kronice Pulkavově: »Týž purkrabě pražský Zdeněk Lev od Hrádku Křivoklátu vsi požitečné odhádal Buštěvskému Jindřichu klecavému, kterýž chtěl ty sedláky k tomu připraviti, aby mu člověčenství slibovali: ale oni tomu svoliti nechtěli, tak mluvíce, že co se dotýče poplatkův a ourokův, ty raději chcem dávati, nežli člověčenství slibovati, a chceme to vznésti na J. M. krále Ludvíka, povolí-li tomu, my neodpíráme«.

»I poslali ke králi, ale Buštěvský nechtěl, než aby hned slibovali; a ti sedláci sebravše se, osadili kostel lišanský, kde měli hákovnice a jiné střelby dosti. A pan Zdeněk Lev obsílal jiné sedláky a některé zemany okolo Prahy a táhl na ně s děly opatrně z hradu pražského. Sedláci pak opatrně učinili, že jsou od toho kostela odtrhli k lesům; a on ku Praze táhl«. —

Proto občané pak zůstali dále poddanými křivoklátskými.

Zdeněk Lev ve sněmu r. 1519. odbývaném veřejně usvědčen, že peněz zemských k ruce své podržuje, byl od krále Ludvíka úřadu zbaven r. 1523. Ale po dvou letech pak zase uveden nově v purkrabství, vládl skoro neobmezeně. **Přičiněním jeho dostal se rod Habsburský na trůn.**

Tu stal se Křivoklát za panování **Ferdinanda I.** zase důležitým. Po vítězství nad jednotou šmalkaldenskou, jehož Ferdinand užil na pokoření stavů českých pod obojí, zvláště však na ztenčení svobod a odejmutí výsad kvetoucích měst českých, vězení křivoklátská skoro nikdy prázdna nebyla.

Ferdinand I. jmenoval hejtmanem křivoklátským Petra Holého z Chrasti na Petrovicích a Šanově, dada mu r. 1532. v nájem hrad i s příslušenstvím na šest let za ročních 600 kop grošů pražských. Lesů směl pokáceti ročně za 300 kop. Jelikož však mýtil více a nájemné neodváděl, jednáno o postoupení. Na to zastaven hrad Oldřichovi z Hardeka roku 1534. a potom Ladislavovi z Lobkovic r. 1536. Roku 1542. pak podvolil se Kašpar Pflug z Rabštejna vyplatiti Křivoklát za ponechání mu propadlého hradu manského Bečova. Po vyplacení spravoval hrad do r. 1544. Zikmund z Gersdorfu a po něm Jan Žďárský ze Žďáru, který rozkopati kázal pustý hrad Jivno a za něhož počalo se vězení zase plniti; vrátila se doba podobná oné Vladislavově.

Tak r. 1544. uvězněn tu učený dr. Václav Mitmánek, farář na Týně v Praze, jenž usiloval státi se biskupem pod obojí, ač později byl úhlavním jich nepřítelem. Tvrzením, že králové světští nemají moci nad církví, uvalil na se nemilosť císařovu a byl uvězněn. Z vězení propuštěn po slibu, že opustí vlasť svou českou, k čemu donuceni r. 1547. veškeří bratří Čeští. Když pak brzy v čas sněmu tajně odvážil se do Prahy, poznán jest, jat a na Křivoklát do vězení uvržen. Po mnohých prosbách byl propuštěn, ale musil podepsati revers, že do zemí Ferdinandových pod ztrátou hrdla se nevrátí. Potom žil v Polsku.

Na podzim r. 1548. byl Burian Hroznata Prostiborský z Vrtby, důvěrník a vyzvědač stavovského, králi odpůrného vůdce Kašpara Pfluga z Rabštejna, který hněv Ferdinanda následkem bitvy u Mühlberka na se uvalil a ze země utéci musil, protože tajně do Prahy se odvážil, poznán a vzat do vazby. Z počátku uvržen do bílé věže na hradě pražském, pak na Křivoklátě, kde v žaláři jej mučili, aby pověděl, jaké rady mívali luteráni čeští s knížetem saským. Ale Burian ukousl si jazyk a brzy bídně dokonal ostatní život svůj.

Však vězňů nejznamenitější, kteří za Ferdinanda I. zde ve vězení držáni byli, jsou »bratří Čeští«: **Jan Augusta a Jakub Bílek.**

Jan Augusta, starší jednoty bratrské, narodil se roku 1500. v Praze, kdež otec jeho byl kloboučníkem. Již v mládí svém stal se členem jednoty a svou výmluvností vynikal nad ostatní. Po smrti Rohově stal se prvním starším jednoty a sídlil v Litomyšli. Vlivem svým uměl všecky v tak tuhý svazek spojiti, že jednota neměla nikdy více po něm té síly.

Mezi odpůrci Ferdinanda I. vynikali hlavně páni z jednoty bratrské.

Když po válce šmalkandské byla bouře utišena, umínil si Ferdinand I. potrestati hlavní odpůrce a pomsta jeho zvlášť na kněze jednoty bratrské se svezla.

Mnozí byli nuceni se vystěhovati z Čech a ti, kteří setrvali skrývati se museli. Proto i Jan Augusta ukrýval se před zajetím v okolí litomyšlském.

Pět bratrů Českých, kterým král hlavní příčinu vzpoury přičítal, bylo prý na Křivoklát odvedeno a zde sťato.

Lstí královského hejtmana Schöneicha byl Augusta zrádně s bratrem J. Bílkem v dubnu r. 1548. jat a v okovech odvezen

do Prahy, kdež uvězněn v bílé věži a Bílek ve sklepě pod palácem. Oba vězňové ukováni tu v pouta za ruce i nohy, majíce řetězy ruce k nohám přitažené. Augustovo tělo na bocích smolou mazáno, potom smolu zapálili a kat opálené části kůže kleštěmi mu uštipoval. V tomto mučení, které bylo jen přípravou dalšího utrpení strašného, byli vyslýcháni, ale ničeho od ubohých nevyzvěděno. Byli tak těžce zmučeni, že se počali umlkovati a katané museli ustati v dalším trápení. Majíce na těle krvavých ran neobvázaných, měli býti k rozkazu Ferdinanda I. dále vězněni na Křivoklátě.

V noci tedy dne 26. května 1548. naložen každý z nich v Praze do vozu a 20 pochopů je provázelo pro ubezpečení. Na Křivoklát přijeli v sobotu před Nejsv. Trojicí okolo hodin šestnácti a tu byli vsazeni beze všeho ošetření na zámku, každý do sklepa zvláště.

Janovi přidán zároveň společník, ale jen asi proto, aby byl pro něho další trýzní. Byl to nějaký pacholek, Němec, který pro nějaké mincířství prvé také byl zmučen a nyní do jednoho žaláře s Janem vsazen.

Snášelť prý zde Jan od soudruha svého mnoho posměchu, nadávek, ano i bití. Tak trávili zde pohromadě dvě léta a dvacet neděl. Potom propuštěn Němec a dáno mu z komory královské 10 kop míšenských.

Žaláře, ve kterých na Křivoklátě Jan a Jakub seděli, popisuje Blahoslav takto:

»Ti sklepové, do nichž vsazeni byli, jsou čistí, vysocí, v placu při zemi, do nich dva stupně. Do toho, kdež bratr Jan vsazen, nejsou dvéře tu hned z placu. Vzdálí jsou jeden od druhého přes tři sklepy a uličky. Okna v nich zahradili okenicemi, jednou uvnitř, druhou zevnitř, maličké díry v nich udělány při samém vrchu okna, že tma tam byla.

Zde seděli dvě neděle bez jednoho dne tak nezhojeni a v převelikých bolestech. Pak je teprv dali hojiti a více sedmi neděl hojeni byli. Líhání jim připravili v koutě na zemi, položivše dřevo tloušťky vodní konve, jedno po straně a druhé v hlavách. Konce v hromadu svrtali, mezi to slámu dali, na to šaty, které jim v Praze dali, s nimi je tam přivezše. Ale bratr Jan měl jednu peřinu, kožený polštář a húni.

Tak líhal více než tři léta, potom byla mu přidána druhá peřina a poduštice. Jakub měl vždycky dvě peřiny a polštář.

Tu je zavírali, dvéře dobře opatřivše, aby vysazeny býti nemohly, a dvěma zámky zamykali každého. K tomu ve dne i v noci, aby k nim žádný z přátel a bratří přijíti nemohl, ani je viděti, ani čeho jim dodati, strážnými střeženi byli, a to těmi dvaceti knechty, kteříž je z Prahy tam doprovázeli a všickni Němci byli, jenom tři uměli česky.

Dvakrát za den jídla jim přinášeli, oběd a večeři a tu nad nimi stáli, při nich dva i více a jiní vně hlídali.

Strava jim taková dávána byla: dvě krmě čelední a třetí se stolu pana hejtmana, kus hovězí pečeně, a někdy také dva páry chleba za den, k obědu jeden a jeden k večeři, též dva džbánky piva a pivo vždy ječné.

Nože k jídlu ani k jiným potřebám jim míti nedopouštěli, chleba jim nakrájeli a někdy i maso a jak se najedli, hned rychle od nich odešli a zamknouti kázali. Košile jim ve dvou nedělích práván byly, někdy ve třech i ve čtyřech; vody k umývání jim přinášeli dvakráte nebo třikráte do téhodne. Potom na podzim před sv. Martinem udělána byla jim kamna v těch sklepích. Vyňavše z oken ty okenice, jimiž byli zahraženi, udělali skrze okna komíny, zazdivše je, vedlé komínů okénka maličká šourem skrze zeď, jinde všude tma. Třikráte v témdni jim topili a někdy čtyřikrát, ale zřídka. K jídlu každému v zimě i v létě bratru Janovi dávali půl svíčky, a co neshořelo při jídle, vzali sluhové s sebou a sebe menší kousek jim nezanechali; i seděli ve vězení vždycky ve tmě.

Knih žádných, zákona, biblí, písní a jiných jim dodati nechtěli a tak musili beze všeho potěšení býti«.

Tu se nějaký čas zdržoval Ferdinand I. v Praze a vzpoměl na vězně. O tom píše Blahoslav dále:

»Když pak bylo léta 1549. a vězení jich rok jeden, čtyři neděle a čtvrtý den trvalo, přijeli dva páni na Křivoklát, jsouce vysláni od krále na místě jeho, profous s nimi a s biřičem a mistr popravní také tu přišel v ten den. Tehdy kázali před sebe bratra Jana přivésti do světnice královské a tu s ním dlouho mluvili o ty všecky artikule, o kteréž byl vyptáván v Praze mučením, aniž co více měli; ale on jim na ně odpovídal tak, jako v Praze. Oni na tom dosti míti nemohli. I dali ho znova trápiti mistru popravnímu a mučen jest v outerý před čtvrtou hodinou, jenž byl pátý den před sv. Vavřincem. A tu již byl v kozel svázán, kat mu hlavu

i bradu ostříhal, a když ho trápil, vzepřel mu ústa roubíkem k tomu připraveným, uvázav mu jej šňůrou okolo krku, aby nemohl křičeti. I trápivše ho dosti, nechali ho tak, a uvedli zase do jeho vězení«.

Podobně konali i s Jakubem Bílkem, a ten rovněž jako biskup Jan zmužile podstoupil strašné mučení.

Když už půl druhého léta byli zakoušeli všecky možné svízele tak krutého vězení, nastala jim r. 1550. značná úleva, že dostali nového strážníka, o němž Blahoslav dí, že byl »ožralec a hříšník, psota knechtík«, a ten znal oba vězně z Litomyšle a dobře věděl, že oba trpí pro náboženství a nikoliv pro nějaký zločin. I dělal mezi Augustou, Bílkem a ostatní jednotou bratrskou prostředníka, dodával oběma listy od bratří a přátel a opatřil též vězňům veškeré psací potřeby, jež dobře uschovány museli míti v skrejši v zemi, aby ostatní strážní ničeho nepozorovali. K ženě onoho strážníka, která pod hradem bydlela, donášeli bratří všecky věci, kteréž pro vězně přinášeli, a muž její přinášel zase věci, kteréž vězňové jednotě zasýlali. Výhody té Augusta plnou měrou užil a složil mnoho rozličných spisů, jež Bílek obyčejně na čisto opsal a pak jednotě zaslal.

I písař jeden srdečně se jim naklonil a velmi jim přál, pak i roku 1552. sám tehdejší hejtman křivoklátský Zikmund Portner z Kugelhofenu dopřál jim postele a nábožného čtení.

Takto stalo se jim vězení snesitelnější, avšak rok na to l. 1553. byla neprozřetelností onoho strážníka korespondence vězňů zachycena a všecko vyzrazeno.

Nastalo nejpřísnější vyšetřování. Oba vězňové byli co nejpřísněji vyslýcháni, knihy a jiné psané věci byli jim pobrány, i do Prahy k výslechu byli v poutech vezeni a pak opět do starého vězení na Křivoklát dopraveni a učiněna veškerá opatření, aby od přátel a známých zcela ničeho nemohlo jim býti dodáno, a tím krutěji byli nyní souženi, až Augusta z toho velmi těžce onemocněl. Milosrdný sluha pykal za úslužnosť svou k ubohým vězňům tři čtvrti léta v bílé věži v Praze.

Když se Augusta roku 1555. zotavil, lépe se vedlo oběma vězňům, neboť jim byl dán za sluhu starý člověk, zase pouhý Němec, jenž podobné služby jim prokazoval jako předešlý.

Augusta pilně nyní spisoval a písně skládal, což vše jednotě posýlal. Jsa muž ctižádostivý, chtěl jednotu bratrskou spravovati z vězení svého, jako dříve na svobodě, ale bratří, vidouce toho

nemožnosť, zvolili nové starší. Z toho s obou stran vypukla nelibosť a již nikdy nevrátil se bývalý poměr mezi nimi. Po smrti starého služebníka Němce, jehož dosti oplakali, dařilo se vězňům opět nějaký čas hůře.

Toho času jmenoval král Ferdinand I. druhorozeného syna, arciknížete Ferdinanda, místodržícím v Čechách a vlastnoručně psal a nařizoval, jakým způsobem měl by dáti Augustu mučiti.

Předně mělo býti dáváno Augustovi pokrmů silně solených a pepřených, ale vedlé toho ani kapky nápoje.

Dále nařídil, aby byl na znak položen na krátké prkno, přes které by hlava a šije vyčnívaly bez nejmenší podpory a v tom trapném položení, aby delší čas byl ponechán.

Konečně pomocí hejtmana Ladislava ze Šternberka, jeho manželky Kateřiny z Lokšan a zvláště pak přimlouváním se Filipíny Velzerovny stalo se jim veliké ulehčení, ano později i dvéře žaláře se jim otevřely.

Filipína Velzerová byla dcera Františka Velzera, předního obchodníka a patricia v Augšpurku. Velzerové bohatstvím převyšovali i knížecí rodiny a nejednou penězy svými zakládali i panovníky.

František Velzer pojal za manželku Annu, dceru patricia Adlera z Zinnenburka, jehož mladší dcera Kateřina byla chotí Jiřího Lokšana z Lokšan, který při dvoře Ferdinanda I. rozličné služby zastával a co místokancléř království českého koupil panství březnické. Arcikníže Ferdinand, druhý syn krále Ferdinanda I., meškal se svým otcem na sněmu v Augšpurku a tu seznav sličnou Filipínu, zahořel k ní láskou a podal ruky k sňatku manželskému, ovšem bez vědomí otce svého. Sňatek uzavřen na zámku březnickém tajně v lednu r. 1557. knězem Janem de Cavaleriis u přítomnosti tety Filipíny, paní Kateřiny z Lokšan.

Zde narodil se jim 15. června 1558. první syn Ondřej, což bylo na zámku velice tajeno, aby nedověděl se o tom císař Ferdinand I.

Když pak arcikníže Ferdinand byl místodržícím a zdržoval se v Praze, staral se, aby Filipína pod slušnou záminkou mohla přebývati někde blíže hlavního města, a způsobil, že královský hrad odevzdán byl manželi sestřenice Filipíny, panu Ladislavovi ze Šternberka, v zástavu. Sem přistěhovala se k dceři Kateřině i stará paní Kateřina z Lokšan. Ferdinand nyní častěji dojížděl na Křivoklát a také matka Anna Velzerová někdy u dcery prodlévala.

Zde narodil se arciknížeti r. 1560. dne 22. listopadu druhý syn, markrabě Karel Burgavský a dne 24. t. m. pokřtěn v kapli hradní od Jana de Cavaleriis u přítomnosti kmotrů: Frant. hraběte z Thurnu, otce pověstného Matiáše z Thurnu, Ludvíka hraběte z Lodronu a Ladislava ze Šternberka.

Z bázně před hněvem císařovým a aby před světem se ukrylo, že na zámku narozeno pachole, bylo dne 29. listopadu za soumraku mezi večerní hodinou šestou a sedmou dítě tajně na dvůr neseno a položeno před obydlí pana Ladislava ze Šternberka, kdežto je jistý Moravec, důvěrný sluha pána ze Šternberka a nějaká vdova Saxingerová nalezli a na královský hrad odnesli jakožto nalezence do náručí rodičů vlastních.

Z toho viděti, že arcikníže bedlivě tajil sňatek svůj. Ale věc ta přece donesla se přísnému králi, který jinak na syna svého velmi milovaného nesmírně se rozhněval.

Aby otce poněkud usmířil, musil arcikníže r. 1559. písemně se zavázati, že manželství své zachová v tajnosti, což dosti dlouho trvalo. Roku 1562. dne 8. srpna narodila se zase na Křivoklátě arciknížeti a Filipíně dvojčátka, kterým při křtu v kapli hradní dáno jméno Marie a Filip; nedočkala se však dlouhého věku.

I tyto děti přineseny jakoby nalezeny byly od jisté ženy, ač císař již o sňatku tom věděl a byl poněkud usmířen.

Teprvé r. 1561. sešel se císař Ferdinand I. se sličnou snachou. Jednou navštívil totiž arciknížete Ferdinanda na Křivoklátě. Té příležitosti použila moudrá Filipína a zavedla do bohatýrské síně, kudy císař musil jíti, své dva malé synáčky Ondřeje a Karla, aby si tam hráli. Za nedlouho přišel skutečně císař a vida pak spanilá pacholátka, vyptával se jich, čí jsou. Toho okamžiku použila Filipína, pospíšila z vedlejší komnaty a u nohou císařových ku všemu se přiznala, prosíc za odpuštění. Císaři nezbývalo jiného než odpustiti, což také jakož i uznání manželství dne 13. září 1561. zvláštní listinou potvrdil.

Vraťme se zase k ubohým zajatým, Augustovi a Bílkovi, jimž Filipína byla hvězdou spásy, ku kteréž družili se i šlechetný pán Ladislav ze Šternberka a jeho manželka Kateřina z Lokšan.

Vypravujeť Blahoslav dále: »Když pak bylo léta Páně 1560. a vězení jich let třinácte, nastaly jim na Hrádku příčiny nové, a to takové, že arcikníže Ferdinand nastrojil sobě příčiny k častému

bývání tam i se svým fraucimorem, kterýž tehdáž měl, až i uvedl na ten Hrádek pana Ladislava ze Šternberka, předního z rady své, aby on tam byl, a jako pánem toho panství křivoklátského, aby on tu za ním volněji bývati a své věci mívati i děti své chovati mohl.

I takž se stalo toho hradu postoupení panu Šternberkovi léta 1560. Tu pak hned v brzkých dnech pan Ladislav přišel sám k bratru Janovi a velmi se přívětivě k němu měl; s ním se seznámil a za přítele dobrého jemu se býti ukazoval, s ním někdy i s pavlače oknem mluvíval, i do žaláře k němu chodívaje i s manželkou svou paní Kateřinou, až z toho na to přišlo, že pán počal obmýšleti, jak pomohl by jemu z toho vězení tak dávného, chtěl-li by tomu; on odpovídal, že by rád, by jen to Pán Bůh způsobiti ráčil. A když často o tom mluvívali, přišlo na to, že bratr Jan dal suplikací arciknížeti poníženou velmi podle rady pana Šternberka, žádaje v ní o milosrdenství a slitování k nějakému vždy polehčení, ano i vysvobození, a to jakž sobě i Jakubovi též.

A ta suplikace knížeti v ruce přišla pomocí pana Šternberka, a od Jeho Milosti laskavě přijata byla, i přípověď učiněna, že chce na to pomětí, a o ty věci mysliti, aby ta žádosť jeho suplikací položená naplněna byla.

Z toho se již počátek stal jednání o vysvobození jeho, neb arcikníže při panu otci svém, to jest při Jeho Velebnosti císařské hned to jednal, až i to obdržel, že se císař k tomu naklonil, aby propuštěn byl, ježto prvních let ani o něm slyšeti nechtěl. Tu pak tomu pokojně se namluviti dal, nic o to se nezlobě, ale však toho sám učiniti nechtěl, a jeho propustiti, poněvadž se tu dotýkalo víry.

Poněvadž císař nařídil synu svému, aby bez vědomí kněží zvláště jezovitův, sám věci nerozřešoval, poznával Augusta, že jen odstoupením od víry dvéře žaláře by se mu otevřely, a proto nechtěl s tím ničeho míti.

Ale pan Šternberk, maje nad ním lítosť opravdovou a velikou k němu milosť, vždy o to usiloval i s jinými dobrými přátely svými, aby J. M. arcikníže od sebe sám bez kněží to učinil a jeho propustil.

Poněvadž zákonem chráněny byly tehdáž církve pod jednou i pod obojí, nabádal pan Ladislav ze Šternberka Augustu, aby vydal od sebe písemné přiznávání se k náboženství pod obojí. Augusta učinil tak, ale přiznání to neuznáno za dostatečné a musil napsati obšírnější.

Věc však se vlekla až do velikonoc roku 1561. Toho času přicházel i arciknížete kněz do vězení k Augustovi, o víře s ním rozmlouvaje. Před svátky toho roku přijel arcikníže na Hrádek a v pátek před nedělí květnou odejel zase do Prahy, pozůstaviv tu manželku svou Filipínu. Toho dne před večerem přišla Filipína k vězňům do žaláře se zástupem nemalým. Nejprvé ptala se tlumočníkem bratra Jana, potřebuje-li co, že by ona ráda, co by možného jí bylo, jemu způsobila.

Jan žádal, aby směl s Jakubem tráviti společně svátky velikonoční. Ona žádosť milostivě přijala, a připověděla tak učiniti. Tedy od něho šla k Jakubovi, a tolikéž k němu dala mluviti, potřebuje-li co. Bratr Jakub odpověděl rovně tak k otázce její, jako Jan týmiž slovy: čemuž ona se podivila, že tak za jednu věc jednostejně žádají.

I takž velmi ochotně slíbila, že o to jednati chce dostatečně; a s tím na zejtří také jela do Prahy. Bylť pak i kaplan knížecí naveden, aby, až arcikníže Ferdinand půjde k němu k zpovědi před zeleným čtvrtkem, o tom s ním jednal, aby kázal vězně propustiti na ten hod velikonoční, aby se tu po zámku prošli a spolu pobyli.

A učinil tak, jak slíbil. Milosť u arciknížete jim objednána. V pátek u večer přišlo psaní na hrádek panu Šternberkovi od arciknížete o těch věcech, poroučeje mu, aby je propustil ráno na velikonoc ven do zámku, vezma je na závazek, na česť a víru, ale aby ze zámku nikam nechodili, než po zámku ve dne a na noc do žaláře svého každý aby spat šli za ty tři dni toho hodu.

Radostnou zvěsť tuto přinesl rytíř jeden dříve ještě na hrad, nežli psaní přišlo. Když pak i paní Kateřina z Lokšan do psaní nahlédla a je přečtla, pospíšila oznámiti to nejprvé Janovi a potom Jakubovi.

Potom přišel pan Šternberk, kázal otevříti žalář Jakubův a četl mu psaní ve dveřích. Byla tu s ním přítomna i paní, a tu nemálo s ním mluvil o tom psaní, až se pak zeptal na Augustu řka: »Dávnolis viděl Augustu?« Odpověděl on, že osm let již bude, jak jsou se viděli. I kázal sobě přinésti stolici před ten jeho žalář, bratra Jana kázal vypustiti také z jeho žaláře, aby tu přišel, řka Jakubovi: »Poznal-li bys ho? — Však poněkuds ho nepoznal«. A po té přišel tu bratr Jan. Tožť se oni vítali spolu a objímali plačíce; a pán a paní hledíce na ně, též se rozplakali, až nemohli nic k nim promluviti za dobrou chvíli.

Potom tu s nima mluvili víc než než do dvou hodin na noc, a tu hned sám pán toto zaslíbení učinil: »Nu! ač jest mi psáno, abych vás v neděli ráno propustil, ale já to učiním zejtra, totiž v bílou sobotu, když z lázně přijedu«. Tím se rozešli a šli spat.

Na zejtří pak, jak z lázně přijel, tak učinil: Hned je kázal pustiti, a k sobě do velké světnice uvésti, a tu před všechněmi, kdož tu byli, vzal je na závazek podlé poručení arciknížete na česť a na víru rukou dáním, aby ze zámku nechodili; než po zámku se procházeti že mohou všudy za ty tři dni toho hodu, a v noci každý aby v svém ležení líhali. A oni to ochotně slíbili zachovati a pánu poděkovali. Po té řekl bratr Jan k Jakubovi: »Hle, milý synu! již teď jest dobře, když česť a víru máme, a že nám na ni tak mnoho věřeno býti má«. A každého večera dlouho na noc tu spolu bývali v žaláři bratra Jana sami, klíče od žaláře majíce, každý od svého, kdy chtěli, tam šli, žádný jim nic neřekl, ani jich nehlídal, ani ten jich služebník do nich nic neměl; oni též do něho nic neměli, po ty celé tři dni až ve středu ráno.

V tu velikonoční neděli předce šli tu v zámku do té kaple, kteráž jest na hoře nad žalářem Jakubovým, a tam seděli při kázání i při mši. Stůl pak měli těch dnů, obědy i večeře, při pánu v jeho pokoji s pannami a služebníky. A tu pán vždycky přes celý stul s nima rozmlouval rozličné věci; každý musil povídati o svých věcech: jak jsou jati a do vězení se dostali a co jak s nimi kdy činěno a nakládáno. A ze svého koflíku jim dávaje píti, nic se jich neštítil, že jsou katu v rukou byli, jsa takový pán a knížete milostník. I takovou jsou tu třináctou velikonoc v takovém potěšení měli.

Z toho pak ze všeho pánu k nim milosti a chuti přibylo, aby jim ochotněji z toho vězení pomohl; neb jednou tu před nimi, i potom před jinými říkával takto: »Já jistě vím, proč jsem se na ten Hrádek dostal, neb jsem na to nikdy nemyslil, abych tu tak býti měl, než že mne sám Pán Bůh poslal pro ty ubohé a bídné lidi, abych jim ven pomáhal z těch dávných těžkostí; protož toho nepřestanu, až toho dovedu, aby vysvobozeni byli«.

Potom po třetí neděli velikonoční v pondělí arcikníže přijel na Hrádek a tu slyše, jak se ti vězňové v tom propuštění věrně měli a zachovali a toho vděčni byli, i sám se trochu k nim milostí naklonil; a chodě tam po pavlačích mezi děti, kteréž chovány byly, na proti oknům jich se postavil, a k nim hleděl, až se mu trefilo

je i viděti, ježto prvé nikdy, co tu býval a tudy chodíval, hned tam ani nevzhlédl. Tu již v tom byli jeho přátelé na tom hnedka, totiž pan Šternberk se svými, dobrého jim žádostivými, až i fraucimor arciknížecí, že pokoje mu nedali, ale vždy a vždy tloukli, příčin rozličných hledajíce, a dosti někdy tuze na arciknížete doléhali, vidouce ho veselého a dobromyslného býti; a tak o vysvobození jich pilně a věrně pracovali, až z toho jich takového usilování na to přišlo, že arcikníže k tomu se velmi naklonil, aby i puštěni byli, pravě, že což na něm jest, že by jim toho přál«.

Chtíce tedy vězňům svobodu zjednati navrhovali přátelé jejich arciknížeti, že by snad v Praze jezovité pohnuli Augustu k žádoucímu odvolání.

Augusta dlouho váhal; až po ujištění pana Šternberka, že nebude mocí nucen k ničemu, svolil, »že s bratrem Jakubem k jezovitům se podívá«. O jízdě té do Prahy píše Blahoslav: »Však potom k večeru, bylo jim to zjednáno, aby propuštěni byli ven na vítr, a tak již na zejtří do Prahy jeli. V tom pak Vilém z Hradešína vyjednal jest sobě na arciknížeti, aby mu poručeni byli, že on je oba sám chce do Prahy dovézti a postaviti tu, kde J. M. káže, slíbiv za ně statkem i hrdlem svým, že tomu za dosti učiní a jich nezmrhá. I dovolil mu toho arcikníže, aby tak učinil, jakž připovídá. Jakž na zejtří v sobotu do svého vozu je vzal, tak prostě beze všech okovů a řetězů, a jel s nimi ku Praze, maje s sebou na voze nějakého služebníka knížecího, na něž i arcikníže sám pohleděl, jak je sobě ve voze postavil, jsa tu ve své zahradě před zámkem«.

Když pak do Prahy přijeli r. 1561. odevzdáni byli do koleje jezovitské.

Zde pobyli sedm neděl přísně jsouce střeženi, aby s nikým nemohli rozmlouvati. Toliko tři jezovité docházeli k nim denně a neumějíce česky, rozmlouvali zvláště s Augustou v latině. Vidouce však, že všecko namahání je marné, stěžovali na ně, že jsou »tvrdí a neustupní« a neměli více chutě do další práce.

Tu Augusta odvezen opět na Křivoklát a Bílek držán v Praze v bílé věži, odkud čtvrtý den po Proměnění Krista Pána propuštěn na svobodu a zbaven vězení, v němž strávil celkem 13 let, 4 měsíce a 2 dny. Nyní osvědčil se Bílek co věrný soudruh Janův, neboť spěchal hned na Křivoklát, aby zde byl Augustovi na blízku a mohl mu sloužiti. Na Křivoklátě zařídil sobě stav tkalcovský, tkal paní

Šternberkové plátno a pan Šternberk velice si ho oblíbiv, učinil ho kuchmistrem a představeným vší čeledi zámecké. Služby této použil Jakub ku přilepšení v mnohém Janovi, jmenovitě vína dával mu často. I prosíval ho Jan, aby ho neopouštěl a s ním zde sečkal, až mohli by oba k bratřím navrátiti se.

Šlechetná Filipína a Ladislav Šternberk všemožně stále se přičiňovali o osvobození Augustovo, ale zdálo se všecko marným. Sám biskup prosíval pana Šternberka, aby pamatoval, by nepozbyl stálými prosbami milosti arciknížete.

Šlechetný Šternberk nepřestával však stále se přimlouvati. Císař Ferdinand nechtěl Augustu na svobodu propustiti, dokud by nezřekl se jednoty bratří českých a nepodepsal odvolání, jež sepsal administrator konsistoře pod obojí Místopol.

Odvezen tedy r. 1563. dne 9. dubna u veliký pátek opět na hrad pražský do bílé věže, kde několik dní domlouval se s Místopolem. Leč nemoha se dohodnouti s ním, musil se na Křivoklát vrátiti do vězení.

Po mnohých přímluvách hlavně předobré Filipíny byl konečně r. 1564. čtyřiašedesátiletý stařec krátce před smrtí císaře Ferdinanda z vězení propuštěn, aniž byl by musil podepisovati nějakého odvolání. Zavázal se toliko, že zjevně nebude kázati.

Nastoupením dobrotivého **Maxmiliana II.** nastaly bratřím českým blaženější časy. Jan Augusta zaujal opět biskupství bratrské v Mladé Boleslavi, kde měl stálé sídlo a odkud častěji putoval po Čechách, Moravě i Polsce, konaje návštěvy u jednot bratrských. Zemřel r. 1572. v Mladé Boleslavi v 72. roce svého věku.

Po smrti císaře Ferdinanda I. nastoupil Maxmilian II. a arcikníže Ferdinand, který byl 20 let místodržícím v Čechách, ujav se své země tyrolské, přestěhoval se z Hrádku do Prahy a odtud roku 1567. dne 2. ledna do Tyrol s manželkou svou Filipínou, markrabínou Burgavskou zvanou.

Poněvadž mnoho z výnosných vesnic ku Křivoklátu náležejících bylo odprodáno a rozdáno, staral se Maxmilian II., aby vše přišlo zase v držení komory a v jedno bylo spojeno. K tomu nabídnul se arcikníže Ferdinand, jemuž hrad za 40.000 kop zastaven a ustanovil hejtmanem Václava Oulička z Oulic, který hned také založil nové manské knihy. Proto i nyní trval ve stálém styku s Křivoklátem, jmenovitě vyjednával s hejtmanem hradu panem

Václavem Ouličkou a lovmistrem Jindřichem Počepickým z Počepic. Musil se i pan Oulička starati o ryby z rybníků rožmberských. Tak oznamuje arciknížeti Ferdinandovi, že mu odesílá na 44 vozech 140 džberů ryb, džber po 50 kusech vybraných kaprů a brzy na to 83 džbery vybraných kaprů a štik. Pan Počepický podobně obstarával zvěřinu vysokou, černou a pernatou a neustále do Tyrol posílal, tak že ani panství samo nestačilo a doprava dražší byla než zásilka sama. Jmenovitě uložil arcikníže Počepickému, aby bedlivě ošetřoval losy (snad na »Losích« ?) a potom jemu zabité do Tyrol posílal.

Tehdáž pytláctví rozmohlo se na panství tak, že musil Ferdinand z Tyrol dopisovati císaři Maxmilianu II., aby zákony přísnými učinil tomu přítrž. Nařídil také arcikníže, aby byli 10 lesníkům dáni koně ku snadnějšímu objíždění lesů a z vůkolních vesnic měli ustanoveni býti »obchodníci lesů«, kterým placeno po 20 groších a na hradě úplné zaopatření jídlem a pitím dáváno.

Pokud arcikníže Ferdinand meškal na Křivoklátě upozorněn byl na nadějného hocha Matěje Hutského a vzal ho do Tyrol, kde se mu prvého vzdělání dostalo. Z Tyrol odebral se s dovolením příznivce svého do Prahy, aby v umění malířském se vycvičil, kdež pak r. 1572. co mistr do sboru malířského byl přijat a psával se pak »malíř arciknížete Ferdinanda«. Bohužel, že z obrazů jeho žádný se nezachoval. Zemřel mezi léty 1596.—1600.

Pan Ladislav ze Šternberka stěhoval se pak na panství své zelenohorské a chtěl vzíti Bílka s sebou a odevzdati mu správu statků. Bílek sice 5 neděl na panství hospodařil, ale když Augusta byl propuštěn, opustil dobrou tu službu a spěchal opět za starým přítelem Janem do Mladé Boleslavi.

Pan Ladislav ze Šternberka zemřel dne 7. července r. 1566. na Zelené Hoře a pochován v Nepomuku. Po jeho smrti provdala se pozůstalá vdova za Jiřího Popela z Lobkovic, jemuž hned po svatbě Křivoklátu postoupila. Od smrti pana Ladislava nebývalo více tak živo na hradě.

Koruna vykoupila Křivoklát roku 1579. za 21.500 kop grošů a zástavu Mělníka od pana Jiřího Popela z Lobkovic, který nešťastně život skončil v žaláři loketském; manželka jeho již před ním od vlastního syna z prvého manželství v Praze byla dýkou proklána.

Maxmilian II. nezdržoval se hrubě na Křivoklátě, ve kterém bylo nyní přechováváno hojně důležitých listin státních.

Za dob Maxmilianových byl do r. 1588. mimo pana Václava Oulického z Oulic ještě Erhard Štampach ze Štampachu na Děkově hejtmanem křivoklátským, druhým pak Jiří Protivec z Entensteina.

Lepší časové nastali za **Rudolfa II.**, který si Křivoklátu více všímal a příslušenství královského hradu všemožně rozšiřoval a v prvých letech panství svého jsa také náruživým milovníkem lovu, často zde meškával. Roku 1583. přikoupil ku Křivoklátu Krušovice od Jiřího Birka z Násilé za 19.000 kop míš. a 10 roků na to vyměnil Lány od Jiřího Bořity z Martinic.

Do roku 1590. byl hejtmanem křivoklátským Krištof Metych z Čečova a po něm velezasloužilý Jan Jindřich Prollhofer z Purkersdorfu, muž velice vážený a tak literatury krásné milovný, že mu mnoho děl zlaté doby literatury české souvěkými spisovateli věnováno.

Za něho řádil dne 2. února r. 1592. opět na hradě zhoubný požár, ale k rozkazu císařovu Prollhofer potřebné opravy dal hned důkladně provésti.

Osudy země a neblahé tehdejší okolnosti národa působily velice na mysl umění milovného Rudolfa, který potom více v Praze o samotě dlíval. Za Rudolfa a potom za Matyáše byl Křivoklát zase státním vězením.

K rozkazu Rudolfovu tehdáž uvězněn na Křivoklátě dobrodruh anglický **Ed. Kelley**, vlastně Talbot, lékárník a notář. Pro padělání listin prý ve Worchestru trestán uříznutím uší. Změniv potom jméno a seznámiv se s pověstným alchymistou a černokněžníkem Janem Dee, odebral se s ním do Polska. Vyučen soudruhem schytralému umění alchymickému, objevil se v Čechách poprvé u Viléma z Rožmberka, pokoušeje se u něho o všelijaká arkána, hlavně o dělání zlata.

Uměl tak dobře mámiti lidi, že zvěsť o něm došla samého císaře, který ho hned k sobě povolal. Rudolf II. tak si ho oblíbil, že ho pasoval na rytíře a na stavech vymohl, že mu co domělému potomku rytířského rodu »Ymaini« v Irsku v hrabství Conagshak udělen inkolát v království českém. V laboratoři císařské přičiňoval se o vyrobení zlaté tinktury dle receptu jistého anglického biskupa. Pro nedopatření jakési, pak pro souboj s Jiřím Hunklerem, jehož zabil, pozbyl milosti císařovy a prchl z Prahy r. 1591. Pátráno po něm a vyzvěděno, že dal se směrem k Soběslavi. Vyslaný za

ním kvartyrmistr dvorský Řehoř Böhle s profousem a jinými ještě postihli ho v květnu v Soběslavi, odkudž chtěl dáti se přes hranice. Když byl do Prahy přivezen, vsadili ho do bílé věže, a potom pod stráží střelcův vezen na Křivoklát, kde po náležité prohlídce, nenechavše mu ani nože na chléb, uvěznili ho ve věži »Huderce«.

Císaři však neustále tanulo na mysli Kelleyovo umění alchymické, jehož by byl rád vyzvěděl na něm a proto několikráte psal Jindřichu Prollhoferovi z Purkersdorfu, aby buď po dobrém nebo po zlém vyzvěděl od Angličana, jak dělati možno »aurum potabile« (tekuté zlato) a vyráběti jiná »arcana alchymial«. Pokus byl marný, jelikož počínání Kelleyovo bylo pouhým klamem.

Rudolf Dell, jeden z komorníků císařových, složil pamflet o Kelleyovi, z něhož vyjímáme následující: »Das liess der Kaiser nicht ungerochen: Kellaeus ins Gefängniss kam, dadurch er auch sein Ende nahm. Zerbrach im Fliehen das eine Bein. Musst also sterben ganz allein. Ach! wo mag seine Tinktur sein? Sie ist noch nicht erfunden wohl auf die heutige Stunden«.

Za svobodu Kelleye na naléhavé prosby Jana Deea přimlouvala se i sama královna anglická Alžběta, ale marně. Kelley obávaje se tedy zlého konce, hleděl vyprostiti se z vazby; i podařilo se mu prolámati se z věže Huderky a spustiti se po provaze dolů. Nešťastnou náhodou provaz se přetrhl a Kelley spadnuv hluboko, těžce se porouchal a odvezen byl na hrad mostský. Manželce jeho dáváno 40 kop za měsíc. Z toho měla vydržovati i muže svého 3 kopami. Ze statku manželova, který císař ujal k své ruce, dáváno jí pak časem po kusu hověziny. Té prý však ona nesnesla a prosila za svolení, aby směla loviti zvěř a tak mísu svou opraviti.

Veliké pohromy došel Křivoklát požárem dne 2. února 1597. Oheň uhasili Rakovničtí. Jelikož uhořely i spisy, byli mnozí lidé poškozeni na svých právech.

Starému kováři Oldřichu Velcerovi mělo dáváno býti dle listin 14 bochníků chleba a 10 kop ročně do smrti — ale pak prý mu nechtěli dávati ničeho.

Dále vězněn byl na Křivoklátě roku 1604. přední komorník Rudolfův, **Jeroným Makovský,** který byl obviněn, že vyzrazuje tajemství dvorní, zadržuje za sebou listin, jež jiným doručiti měl a za jiné nešlechetné i nectné skutky. Seděl zde 16 let. Po prohlášení, že bude katolickým, propuštěn na svobodu.

I Burkhard z Berlichingen se svou manželkou Isoldou z Tejna pro ostré jazýčky dostali se do vězení na Křivoklát, neboť ublížili na cti hraběti Šlikovi, jeho manželce Anně Zuzaně a zvláště pak urozené slečně Magdaleně, rozené hraběnce z Pazounu a z Holejče mnohými pomluvami na hraběcí a panenské počestnosti.

V mimořádném sezení dne 25. června r. 1613. appelačního soudu ve veliké síni staroměstské radnice odsouzen pan rytíř Burkhard k smrti. Rozsudek změněn však v ten rozum, že musil vše slavně odvolati, vydržeti veřejný políček a poseděti pět let ve vězení na Křivoklátě. Manželka jeho pak byla odsouzena k žaláři doživotnímu tamtéž. R. 1618. jsou však oba propuštěni na svobodu.

Když v bouři stavovské proti **Matiášovi** a **Ferdinandovi** direktoři zemští ode všech stavů ve vládu nad Čechy ustanoveni byli, uznávali dobře důležitosť Křivoklátu a proto svěřili správu hradu osvědčenému stoupenci svému panu Oldřichovi z Gersdorfu na Osově a Skřipli, který po osudné bitvě bělohorské proti přemoci císařské hradu ubrániti nemoha, císařským ho vzdal a opustil vlasť s netečným králem Bedřichem. Za to sesazen s hejtmanství a zbaven svých statků, které komoře královské připadly.

Za vlády direktorů nebylo žádných vězňů na Křivoklátě, ale po bitvě bělohorské postaral se Ferdinand II. zajisté o to, aby množstvím zajatých Čechů i žaláře křivoklátské prázdny nebyly.

Hned roku 1622. dne 28. září dostali se sem Kašpar Luk, tajemník direktorův, hejtman na zámku loketském Mikuláš Štolz a dr. Jiří Oldenburk, nejdříve k smrti, později z milosti k doživotnímu žaláři odsouzený.

Roku 1623. svobodný pán z Říčan sebrav mnoho přes tisíc propuštěných vojákův a zbouřených sedláků, pokoušel se se Sasíky o dobytí Křivoklátu. Vedrav se do hradu nadělal škod dosti a některé vězně vysvobodil. Ale potom se císařští silně obořili a nepřítele z hradu vypudili.

Bezpochyby i horliví účastníci povstání a částečně i vlády direktorské Vilém starší z Lobkovic na Horšově Týně, Jan Vostrovec z Královic, Pavel z Říčan a Václav Pětipeský z Chyš dříve k smrti, později pak k doživotnímu žaláři odsouzeni, vězněni byli z počátku na Křivoklátě, než odvezeni jsou na Zbiroh, kdež první tři dokonali život svůj. I také dva kněží pod obojí Jan Locika, farář týnský a Mikuláš Kupa od sv. Vojtěcha uvězněni byli r. 1622. na Křivoklátě.

Za doby reformace zdržoval se v okolí a na Křivoklátě pověstný misionář Adam Kravařský, který pilně nekatolíkům v okolí kázal a prý 10.000 z nich na víru obrátil. Nyní měl býti zpustošený hrádek zase opraven. Ale co ušetřeno bouřlivou dobou na hradě, to poškodil velice požár r. 1633. — Nepozorností jakéhosi Pinkasa, čeledína lesmistra Elsnice, vznikl požár a 38 pokojů a komor obráceno v popel: jen kaple zůstala neporušenou, že ani jediná tabulka nepukla.

Ferdinand III. dal budovy ihned náležitě opraviti, ale porouchané hradby zůstaly.

Bohuslav Balbín v 17. století řadí hrad Křivoklát mezi nejzachovalejší všech starých hradů té doby. Když pak roku 1658. zastaveno panství křivoklátské hraběti Janu Adolfovi ze Švarcenberka, tu předsevzaty některé opravy na hradě a za syna jeho Ferdinanda založeno zde také zámecké kaplanství r. 1681.

Konečně r. 1685. od 5. června nebyl více hradem královským, protože **Leopold I.** prodal ho hraběti **Arnoštovi z Valdštejna** za 400.000 zl. s výminkou, že komora královská vždy může hradu vykoupiti a že držitel hradu povinen jest dodávati na panství královské levněji dříví, rudu železnou a dřevěné uhlí.

Po smrti Arnošta z Valdštejna r. 1708. zdědil panství toto syn jeho **Jan Josef**, náruživý milovník honby, který r. 1721. dne 26. června vystrojil velikolepý hon ku poctě císařové Alžběty, manželky Karla VI. Zastřeleno bylo tehdáž 138 kusů jelenů a mnoho zvěře nízké i pernaté.

Dokonav r. 1733. život, zanechal Křivoklát dceři své **Marii Anně, provdané kněžně Fürstenberkové.** Marii Anně podařilo se vymoci sobě u císaře Karla VI. svolení k tomu, aby upuštěno bylo od zákupné smlouvy s korunou královskou, což také sněmem stavů r. 1735. za výkupné 200.000 zl. potvrzeno.

I v této době udály se mnohé změny v památné budově, neboť byly dle potřeby přestavovány některé části hradu k rozličným účelům.

Přikoupením statků některých bylo panství zvětšeno a založen r. 1756. před smrtí kněžny Marie Anny z panství křivoklátského pro mladší větev knížecího domu fürstenberského druhý fideikomis, jejž nastoupil druhý syn její **Karel Egon** r. 1803.

Starší větev má v držení veliké statky ve Švábsku.

Rok 1826. zase těžce dolehl na památný Křivoklát, neboť vypuknul dne 18. srpna před polednem o pul desáté požár a rozšířiv se po celém hradě, mnoho nadělal škody. Oharky větrem odnášeny i do bližších vesnic. V podhradí vzaly i některé domky pohromy.

Vnuk posledně jmenovaného knížete **Karel Egon** chtěl po požáru tom dáti celý hrad náležitě opraviti, leč nedošlo než pouze ku upravení síně rytířské, ze které naděláno bylo dříve bytů.

Jak veliké úcty a lásky u svých úředníku požíval kníže Karel Egon, tomu nasvědčuje postavený od nich pískovcový pomník s mramorovým poprsím knížete.

Karel Egon zemřel r. 1854. Po smrti jeho toho roku nastoupil panství mladší syn **Max Egon**, který dne 27. července r. 1873. zemřel, zanechav dva syny: Maxmiliana a Karla.

Nyní jest pánem panství kníže **Maxmilian z Fürstenberka.**